

NAP KELET

ALAPITOTTA TORMAY CECILE

1940 ♦ MÁRCIUS ♦ 3. SZ.
XVIII. ÉVFOLYAM

SZIGETI ENDRE:

Mathias Rex

NINO SERVENTI:

A fasiszta Olaszország
monumentális építésze

CS. GÁRDONYI KLÁRA:

Ismeretlen Kazinczy-
levelek

THURZÓ GÁBOR:

Lucreziù

A MAGYAR IRODALMI
TÁRSASÁG KIADÁSA

NAPKELET

IRODALMI ÉS KRITIKAI FOLYÓIRAT

Felölös szerkesztő:

KÁLLAY MIKLÓS

Megjelenik minden hó 1-én.

Előfizetói ár egységesen egész évre 12 P. Külföldre 15 P.

A Napkelet szerkesztősége:

Budapest, VII., Damjanich-utca 42.

Ide kell küldeni mindazt, ami a lap szellemi részét érdekli.

Kiadóhivatal:

Budapest, VII., Rózsa-utca 23. Telefonszám: 131-420.

TARTALOM:

	Oldal		Oldal
<i>Szigeti Endre</i> : Mathias Rex ...	129	<i>Vidéki</i> : Misztikus borzadály ...	157
<i>Mécs László</i> : Csend (Vers) ...	131	<i>Pasquino</i> : «Macciavelli» és társai	157
<i>Nino Serventi</i> : A fasiszta Olaszország monumentális építészete	133		
<i>Thurzó Gábor</i> : Lucreziù	138		
<i>Berczeli A. Károly</i> : Rímek a halott szívről (Vers)	143		
<i>Cs. Gárdonyi Klára dr.</i> : Kazinczy Zsófia és Vay Ábrahám házasságának története...	144		
<i>vitnyédy Németh István</i> : Kődös, márciusi reggel (Vers)	148		
<i>iff. Ambrózy Ágoston</i> : Altató (Vers)	149		
<i>Gallus Sándor</i> : A bolgár-magyar rokonság kérdése	151		
<i>Kéry László</i> : Téli álom (Vers) ...	154		

A NAP VISSZHANGJA:

<i>Vidéki</i> : Névmagyarosítás és hazafiság	155
<i>Mme Sans-Gêne</i> : Erdélyi fauna ...	156
<i>Pasquino</i> : Különös «átutazó» olasz útirport	156

ELVEK ÉS MŰVEK:

<i>Vajthó László</i> : Janus Pannonius költeményei	158
<i>Pusztai P. József</i> : Asztalos István: Elmondja János	159
<i>T. S.</i> : Jankovich Marcell: Egy század legendája	160
<i>Szinnyei Ferenc</i> : Fekete István: Zsellérek	161
<i>M. Gy.</i> : Cholnoky Jenő: A Földközi-tenger	163
<i>Lovass Gyula</i> : Németh László: Szerdai fogadónap	164
<i>Végh György</i> : Az örök dokk fölött	165
<i>Mihály László</i> : Bán Aladár: Uráli dalok	166
<i>Nagy Mèda</i> : Dénes Gizella: A hegyek hercegnője... ..	166

S Z E M L E:

<i>Rédey Tivadár</i> : Színház	167
<i>Soós László</i> : Film	172
<i>Dömölör István</i> : Képzőművészet ...	174

MATHIAS REX

Irta: Szigeti Endre

TRÓNRALÉPTEKOR úgy fogadta az európai világ, mint a kereszténység védelmezőjét. Fialat alakja mögött a nádorfehérvári diadal és törökverő atyjának nagy víziója gomolygott s érkezésének himnusza a déli harangszó bongása volt. „Téged, mint Isten valamely küldöttét, égi ajándékképen kapott nemcsak Magyarország, hanem az egész keresztény világ“ — így köszöntötte trónralépését III. Callixtus pápa, aki Mátyás királyban Hunyadi János politikai és katonai utódját látta.

Talán a fiatal Mátyás királyban lobogtak is a nagy törökverő hős álmai. Uralkodását mégsem a kereszténységért folytatott küzdelem jellemzi, mert Mátyás már nem középkori uralkodó volt, hanem az újkor embere. Nem a középkor lovagkirályainak a nyomdokain jár, hanem az öncélú nemzeti és állami gondolatnak — talán öntudatlan — előörse. A politikai röneszansz legnagyobb képviselője ő a Duna—Tisza közén. Ez a sasorrú, sastekintetű magyar király már uralkodásának első éveiben felismeri, hogy az európai keresztény univerzalizmus népközössége szétesőben van s az a nagy eszmei boltozat, amely összefogta Európa népeit egy nagy szellemi hatalom egységébe, — nincs többé. Mátyás felismeri azt, hogy Európában öncélú nemzeti államok alakulnak ki s úgy érezte, hogy a Kárpátok medencéjében az ő hivatása egy olyan magyar nagyhatalomnak a kialakítása, amely minden külső segítség nélkül is képes megvédeni önmagát, minden külső támadás ellen. Talán történelmi anakronizmus volna azt mondani, hogy az oligarchikus színezetű rendűségen fölépült Magyarország — nacionalista Magyarország lett volna. A Garákat, az Ujlakiakat, a Szilágyiakat, a Perényieket, vagy a Kállaiakat sokkal inkább töltötte el saját családi hatalmuk öncélúságának az akarata, sem minthogy beilleszkedhettek volna egy magasabb nemzetközösség mai értelmezésű gondolatkörébe. Hiba volna Mátyás királyra úgy tekinteni, mint a mai haladottabb államiság, vagy nacionalizmus öntudatos képviselőjére. Mégis, Mátyás királynak hungarizmusokban bővelkedő latin levelezése, a magyar sajtóságokra és értékekre tekintő büszkesége épúgy izzó magyarságáról tanuskozik, mint ahogy egész királyi magatartása bizonyítéka annak, mennyire egynek érezte magát a magyar államisággal. A magyar állam függetlenségét, feltétlen szuverénitását a pápával szemben épúgy meg tudta védelmezni s azt minden, még egy-

házi vonatkozásokban is elismertetni, mint ahogy a német császár felsőbbségét sem fogadta el soha, mondván: „uralom, dominium dolgában egyenlők vagyunk a császárral, még pedig oly egyenlők, hogy semmit sem tartunk tőle, nem is félünk és soha nem is fogunk félni tőle“.

Az a Mátyás király, akinek budai palotája a legszebb reneszansz udvarok egyike volt Európában, a maga személyében a magyar öncélúság politikáját képviselte. Nincsenek világnézeti elfogultságai, nincsenek döntő erejű vallásos élményei, szeretet és gyűlölet egyformán hidegen hagyják. Mátyás külpolitikájában talán fedezhetők fel tévedések s a történelem különbözőképen ítélheti meg nyugat felé orientálódó politikáját, de egy bizonyos: az a férfi, aki Buda várában uralkodott, kíméletlen éleslátással és illuziómentesen, csakis a nemzet hasznát és megerősödését kereste. És mégis, ez a magyar reneszánsz uralkodó sohasem volt olyan immorális és kegyetlen, mint nyugati fejedelemtársai. A Mediciek, a Borgiák vérgőzös és méregpárás levegője sohasem árasztotta e Budavárát. Talán, mert a magyar faj nem tud kegyetlen lenni, talán, mert a magyar naturaliter keresztény?

Mátyás királyt a nép — az igazságos jelzővel díszítette. Belpolitikájában az öntudatos, erős magyar uralkodók útját követte ő is. Letörte a lázadó oligarchia hatalmát, igyekezett megerősíteni a középnemességet, megreformálta a közigazgatást és az igazságszolgáltatást. Természeténél és egyéniségénél fogva egyeduralkodó volt, aki nem tűrte azt, hogy parciális érdekek felborítsák azt a kezdetleges, de mégis csak élő szervezetet, amit a királyi, vagy az akkor ezzel egyértelmű állami hatalom jelentett. Ma azt mondanánk róla, hogy a központi hatalom akkori lehetőségeihez képest és annak érdekében — szociális szellemű diktátor volt. A jobbágság jogállását, szabad költözködésének jogát az egyre féktelenebbé váló oligarchiával szemben haláláig meg tudta védelmezni. S a jobbágyok ajkán halála után keletkezett az a szállóige: meghalt Mátyás király, oda az igazság.

Mátyás király meghalt, de az oligarchia még mindig élt. A társadalmi igazságosság meglehetősen viszonylagos érték. A politika és az államvezetés szempontjából teljesen mindegy, hogy a társadalmi igazságosság képviselője vagy hőse úgynevezett szociális érzésből, vagy politikai raisonból teremt-e elviselhető egyensúlyi helyzetet egy államon belül élő társadalomban. Felesleges volna kutatni ma, a nagy magyar király születésének ötszázadik évfordulóján, hogy Mátyás igazságossága érzelmekből vagy politikai megfontolásokból fakadt-e. Uralkodása azonban egy következtetést mindenestre feltár a ma számára is: csak az a nemzet-állam léphet fel a nagyság és

a hódítás akaratával, amely társadalmában nem nyújt lehetőséget arra, hogy idegen érdekek akár anyagi eszközökkel, akár a szociális elégedetlenség emeltyűivel beavatkozzanak az államvezetés irányításába s azt eltéríthessék öncélúságától — saját hatalmi érdekükben. Mátyás az uralkodása alatt erre irányuló törekvéseket részben a belső egyensúly megteremtésével, részben pedig a parciális érdekek letörésével hárfította el. Olyan útmutatás ez, amit ötszáz esztendő távlatából is észre kell vennünk és meg kell jegyeznünk, ha nemzeti önállóságunk biztosítására és hivatásunk betöltésére törekszünk a Kárpátok medencéjében.

CSEND

*A gyertya alszik. Alszik a vadász-ház.
Vackán kopóként alszik a vadász-láz.
Almodni hí valami égi hír ma.
A Hold aranyló napraforgó szirma
nem nyílt ki még, csupán illatja szállong,
a Hold illatja: álom.
Valahol most megy át hajszálnyi vékony,
ökörnyálnál pókhálósabb fonálon
egy Szent a széles pokolszakadékon
s lélekzet-visszafojtva figyel
a mélybe lent a káröröm-teli
ördög-nyáj, fent a szent s angyal-sereg,
hárfájuk hallgat, szájukból pereg,
mint rezgő fényű csillag, az ima.
Hallgat a nagy hegyek fekete zöld
lomb-szája, a sok zene-masina:
a sok-sok tücsök, hallgat lent a völgy.
Hallgat a rózsa bársonyos-piros,
a harangvirág kék, a lóhere
fehérlő nyelve s mi máskor tilos:
minden titkot tékozlón kibeszélnek.
Illat-hangon megy a terefere.
Ha csend van, mindig így beszél a lélek,
de most csöppet se félek.*

Beszélhet most: a hegyek hallgatag
 száját lezárja örök szirt-lakat,
 az őrzőangyal száján hét pecsét,
 mert tudja titkainknak nagy becsét
 s hallhatja mindazt a kis kankalin,
 mit elrejtenek lármás napjaim:
 holnap kaszálnak, meghal, néma lesz
 s titkomról nem tud majd a széna-nesz.
 Most jó, de máskor a nagy csendtől félek,
 hogy minden titkot kibeszél a lélek
 s millió hangú élet-lármát kérek!!
 Kínok jaját, örömök ujjongását,
 cél-hajzás lábak döngő rohanását,
 nagy mámorokat rejtő titok-ajtó
 vas öklökkel mennydörgő döngetését,
 a boldogság utáni hajrás hajtó-
 vadászatot az élet meredélyén,
 vágyak keltét, zengő hullámverését,
 vágyak hulltát, hullámok elsimultát.
 S az örök-mozgó lárma-tenger mélyén,
 mint bűvárpók szövögetem a csendem
 bűvárharangját s titkom odamentem.

Feljött a Hold és megtöri a csendet,
 szél moccan, lombot, szagos szénarendet
 suttogtat, a tücskök mind karba zengnek,
 a kaszálatlan fűnom fűre fekszem
 s farkasszemez a Hold, mint nagy kerek Szem.

Mécs László

A FASISZTA OLASZORSZÁG MONU- MENTÁLIS ÉPÍTÉSZETE *Irta: Nino Serventi*

A MAI Olaszország látható és érzékelhető arcának talán legjellegzetesebb, de mindenesetre legjobban felismerhető jellemvonásait azok a hatalmas építkezések mutatják, amelyeket Itália minden nagy városában, de kis falvaiban is fellelünk, de talán leginkább a teljesen újonnan épített városokban. Ezekben a monumentális építkezésekben az olasz nép újra megtalálta a régi római építészet szilárd és megalapozott jellegét. Akárcsak gazdasági, társadalmi és szellemi értelemben, úgy az építészet terén is a régi rómaiak «konstruktív» ereje ébred újjá a fasizmusban. Jóllehet már sokat írtak a mai olasz építészeiről, annak egyes alkotásairól, stílusfejlődéséről, nem igen mutattak még rá annak leglényegesebb elemére és jellemző vonására, vagyis a monumentalitásra, amely nemcsak egyes épületekben, hanem mondhatni az egész római, s éppen így az egész mai olasz építészetben megnyilatkozik, ha szabad itt ezzel a kifejezéssel élni, a régi római és a modern olasz építészet monumentalitása annak teljességében, «panorámájában» jut kifejezésre.

A római építészek sokkal nagyobb gondot fordítottak az egésyre, mint a részletekre. Szintétikus építészet ez, más európai kultúrák analitikus stílustörekvéseivel. Valóban a római építészek sohasem egyes épületeket, hanem mindig «várost» építettek. Egyrészt minden egyes építkezésnél legelső céljuknak azt tartották, hogy behangolják azt a városkép egészébe, hozzáidomítsák az utcahoz, térhez. Másrészt azonban a rómaiaknál már igen magas fokot ért el az urbanisztika, mert előre megtervezett, de legalább is nagyjából kigondolt tervek szerint építettek új városokat, vagy városrészeket, vagy építettek újjá pusztulásnak ítelt, vagy romlásnak indult negyedeket. Az Örök Város minden bővülése alkalmával bátran nyúltak hozzá a meglévő utcákhoz és terekhez, hogy azokat az akkori «modern» igényeknek és követelményeknek megfelelően alakítsák át, s hasonló bátorsággal építették át Róma szent falait. De ugyanilyen lendülettel szárítottak ki mocsarakat s hálózták be az egész birodalmat kitűnően megépített, a birodalom szerves gazdasági és katonai életét biztosító utakkal, amelyeken a hódító, vagy a «Pax Romana»-t biztosító légiók nyomában terjesztették a művelődést is.

Azok a viták, amelyek a modern építészet stíluskérdesei, művészi problémái, funkcionárius és egyéb részletkérdései közül a legutóbbi évtizedekben keletkeztek, elfeledtették a római építészetnek ezt a legjellegzetesebb és legfontosabb tulajdonságát. A modern polemikusok elmerültek a részletekben, s megfeledeztek az egészről, a monumentalitásról.

Éppen ezért, midőn a fasiszta Olaszország monumentális építészetének rövid jellemzését akarjuk összefoglalni, elhanyagolhatjuk azoknak a vitáknak az ismertetését és kritikáját, amelyek a modern építészet szerkezeti és észszerű (funkcionális és racionális) tulajdonságai, valamint művészeti (stilisztikai) kérdései körül keletkeztek. Ezeket a kérdéseket már egyébként is az unalomig megvilágították s gyakran megfeledeztek arról, hogy ezek a kérdések: funkció és ráció, minden kor építészeténél felmerülnek. Ezek ismerete nélkül egyszerűen nem lehet építészetről beszélni. Ideje ellenben, hogy rámutassunk arra a történelmileg és politikailag is nagyon fontos tényre, miszerint a mai olasz építészet és városrendezés, vagy városépítés legfontosabb elvei elsősorban tehát a monumentalításra való törekvés, az egységes hatásnak a keresése és megtalálása a régi római birodalmi építészet hagyományából közvetlenül származik.

A római birodalom a császárkorban vetette meg az alapját a nagyszabású latin expanzivitásnak, amelynek legjellemzőbb vonásait éppen építő erejében, monumentális architektúrájában találjuk meg. A császári római építészet ránkmaradt emlékei mind mennyiségben, mind pedig minőségben messze felülmúlják azokat az építkezéseket, amelyeket a rómaiak a megelőző időkben Itália határain kívül, a tartományokban létrehoztak. De bátran mondhatni azt, hogy a császárkor építészete mindenképpen felülmúlja a királyok korának építészetét, éppen úgy, mint a köztársaság koráét is. Elsősorban Augustus császárra kell gondolnunk, aki egyike a világtörténelem legelső és legnagyobb szabású városalapítóinak. A mai Saragossa Spanyolországban tulajdonképpen neki köszönheti megalapítását (Caesar-augusta), s az ő nevéhez fűződik Franciaországban Clermont (Augustonementum), Autun (Augustodunum), a Rajna mentén Trier (Augusta Treverorum), Bajorországban Augsburg (Augusta Vendelicorum), Itáliában Augusta Taurinorum és Augusta Praetoria.

Az ő nyomdokain haladva a római császárok első feladatuknak tekintették, hogy akár Itália területén, akár az újonnan meghódított és pacifikált tartományokban, új városok építésével tegyék könnyebbé és emberibbé a birodalom polgárainak életét. A császárkor

idején százával keletkeztek új városok, Itáliában és a tartományokban egyaránt, de százával építették újra, rendezték és alakították át a régi városokat a kor igényei szerint. Lehetetlen felsorolni is ezeket a városokat, de meg kell említeni azt, hogy a rómaiak a mai Magyarország területén is számos várost emeltek, amelyek közül a legfontosabb Aquincum volt, amelynek romjai ma is büszkén hirdetik a római kultúra nagyságát Óbuda határában.

Ha pedig a lecsapolt Pontini mocsarak helyén épült városokra, Littoriára, Pontiniára, Sabaudiára, Fertiliera, Pomziára, Apriliára, Szardiniában Mussoliniára, valamint a Filzi, D'Annunzio, Bianchi nevű kisebb városokra, Libia új városaira és telepeire gondolunk, lehetetlen azonnal rá nem ismerni ugyanarra a törekvésre, amely a római császárokat is vezette és áthatotta. Az olasz építészetet, amelyen megérzik mindenekelőtt Mussolini zseniális irányító szelleme, ugyanaz a monumentális építési vágy, készség és akarat jellemzi, mint a rómaiakat is. Nem az egyes épület a fontos, bár az alkotó erőnek és a művészi hatásnak abban is meg kell nyilvánulnia, hanem a város egésze, vagy a városnegyed egységes képe. Ebben a tulajdonságban jelentkezik a római és a fasiszta építészeti monumentalitása, amit az olasz építészeti nagy korszakaiban mindig megőrzött és kifejezett.

Róma, mint a hatalmas birodalom központja, természetesen maga járt elől a nagyszabású átalakításokban, új városrészek emelésében és monumentális épületek építésében. Azt mondhatni, hogy minden császár megépítette a maga «forum»-át. Minden kor rányomta Róma városképére a maga jellegzetes bélyegét, s ebben a tekintetben a későbbi korokban különösen a pápák egyházi építkezései, valamint a renaissance- és barokk-kor szédületes méreteket öltő városrendezései a legnevezetesebbek. A monumentális akarat és jelleg az, ami a különböző korok egymástól sok tekintetben eltérő épületeit, stílusait szétbonthatatlan egységbe, Róma valóban «monumentális szintézisébe» foglalják egybe.

Amidőn a fasiszmus újból helyreállította Róma tekintélyét s biztosította számára azt a nagyszerű szerepet és hivatást, amelyet évezredek alatt betöltött, másszóval, amikor Róma ismét az emberiség békéjének, a több mint két évezredek «Pax Romana»-gondolatnak újra élő forrásává lett, érthető, ha a fasiszmus legelső sorban Rómára nyomta rá a maga építészeti, művészi bélyegét. Az ókortól kezdve a középkoron át, s a nagyon is bátorkező barokk-pápák merész városrendezésein keresztül egészen a múlt század második feléig ugyancsak nagyszabású építkezéseiig, egyetlen kor sem tud felmutatni Róma történetében olyan utólérhetetlen és páratlan

újjárendezést, bátran mondhatjuk, újjászületést, mint amelyet a fasizmus alig két évtized leforgása alatt véghezvitt. Aki 10—15 évvel ezelőtt járt Rómában, első pillanatra alig ismer rá az Örök Városra. De ha jobban körülnéz, megtalálja annak minden értékes követ, ma is helyén áll, s büszkén hirdeti az elmúlt évezredek dicsőségét. Mégis szinte megszámlálhatatlan az új utak, terek száma, amelyek közül kiemelkedik a Via Dell'Impero, a Via Dei Trionfi, az a hatalmasan kiszélesített út, amely a Borgo elhagyott és egészségtelen lebontott házainak helyén kiszabadította Róma Tabánjának nyomasztó légköréből a Szent Péter-bazilikát. A modern olasz építészetnek külön fejezetét jelenti a Foro Mussolini; többszáz ezer lakos számára épültek Róma szélein, a falakon kívül («fuori le mura») a dolgozó nép számára épített kertvárosok. És meg kell emlékezni az 1942-re tervezett világkiállítás építkezéseiről, noha még távolról sem láthatjuk azt a képet, amely a fiatal olasz építészek fantáziájában megszületett, s amelynek megvalósítását a mérnökök és építészek nagyszerű tudása mindinkább a beteljesedés felé viszi. A világkiállítás építkezései eltérnek a hasonló építkezésektől, mert azokat nem csupán erre az alkalomra építik, hanem azt a célt szolgálják, hogy a rajta keresztül egészen a tengerig most épített Via Imperiale segítségével Rómát közelebb vigyék a tengerhez. A világkiállítás épületei a Fasiszta Birodalom Rómájának egyik legfontosabb modern központja lesz, ahol a tervek szerint legalább 100.000 ember talál majd otthonra.

Akik a fasizmust azzal vádolják, hogy megtagadja a római hagyományokat, s nincs tekintettel a kereszténység multjára, azok a mai építkezéseken keresztül meggyőződhetnek pont az ellenkezőjéről. Mert ha van valami különbség például a renaissance és a fasiszta monumentális városrendezés és építkezés között, akkor azt éppen abban a hagyománytisztelésben kell keresnünk, amelyet feltétlenül a fasizmus javára kell írunk. Amíg a renaissance-korban nem egyszer kevés lelkiismeretfurdalással bontották le a román kor nem egy kiváló építészeti vagy más művészeti alkotását, addig a fasizmus féltékenyen őrzi a régi Rómának minden becses épületét, éppen úgy, mint legkisebb szobrát, kútját, vagy követ is. Csak azt bontja le az értékes emlékekről, amit későbbi, kevesebb ízléssel rendelkező korok raktak rá felelőtlenül a régibb és sokkal értékesebb alkotásokra.

De hasonló megtisztuláson és újjászületésen ment keresztül Itália többi városa is. Hogy csak a legfontosabbakat említsük, az elmúlt években rendezték Genova városképét s építették ki a nagyon elhanyagolt tengerpartot és kikötőt, a Földközi tenger

egyik legszebb és leglátványosabb tengeri városává. Bresciában meg kell említenünk a Piazza della Vittoria-t, Nápoly egészen újjárendezett városnegyedeit. Milanót is alig ismerné meg az, aki például 10 évvel ezelőtt járt a Po-síkság e hatalmas metropolisában. Velencére is nehezen ismerne rá, aki ritkán látogatja a lagunák városát, de bárki is megtalálja ott az ezeréves multnak még a legkisebb történelmi és művészeti emlékét is. Velence nem változott meg: egyénisége örök, megváltozhatatlan. De ez a páratlanul szép város mégis sokat gazdagodott. Még szebb lett, ha erre egyáltalán lehetőség van.

Már korábban megemlékeztünk Littoria tartománynak új városairól, a szárdinai és libiai nagyszabású városalapításokról és telepítésekről. Szóltunk a libiai tartomány átalakításáról is, noha itt még meg kell említeni, hogy Tripolisz a fasiszmus alatt vált a Földközi tenger afrikai partjának egyik legfontosabb kereskedelmi kikötőjévé, amit már magában véve az is eléggé bizonyít, hogy az utolsó 10 év alatt lakosainak száma alig 30.000-ról 100.000 fölé emelkedett. És folytathatnánk ezt a sort Etiopiában, ahol újjáépítik, helyesebben európai városokká építik az elhanyagolt, minden kultúrát és civilizációt nélkülöző, faluszámba is alig vehető városokat. És építenek új városokat is, igen szép számmal. Itt is meg kell említeni, hogy régi nyomokon járnak a rómaiak és a keresztények nyomain, s igyekezzenek a nagymultú birodalomnak a közelmúltban már feledésbe merülő művelődését feltárni, történelmi és művészeti emlékeit megmenteni és biztosítani, elsősorban az etiop bennszülöttek, de ezáltal az egyetemes emberi kultúra számára is.

Ez az építkezési szellem, amely az itáliai építészetnek legrégibb és legjellegzetesebb hagyománya, hozta magával azt, hogy a fasiszmus fiatal építészei nem törekedtek «fasiszta stílus» megteremtésére, mert csak az egészlet, a monumentalitást tartották szemük előtt. De figyelembe vették a mai élet minden korszerű és igazságos, tehát szociális követelményét is. Ezekből az összetevőkből azután önkéntelenül született meg az a modern építészeti formanyelv, amely előtte jár a legtöbb nép modern építészetének, s mégis magában hordja a két évezredes mult folytonosságát, s amely végül bátran nevezhető «fasiszta építészet»-nek is.

A modern olasz építészetnek tehát legjellemzőbb sajátága, hogy monumentális, hogy imperiális és a kettőt egybefoglalva: fasiszta.

LUCREZIÙ

Irta: Thurzó Gábor

A KIKÖTŐBEN olajshordók álltak a mólón, a piszkos vízben pucér gyerekek fürödtek. Ákos felült a sárga fiákerra, a csfkos vászonernyő alá, s mire a parthoz értek a zúgó, olvadt hőségben, a hajó már eltűnt a Hét Kastély öblében. Ég és tenger összeolvadt, Ákos arra gondolt, két sístergő zománc vegyül így össze párás, kékes-zöldes gözzé. A parton senki se volt. Csupasz falakról, velencés címerekkel teleszórt erkélyekről sűrűn, csillogva áradt a hőség. A fiáker megállt a piac mellett, amely mögött a hét velencés kastély egyike állt, törött oszlopokkal, nagy márvány padlódarabok között magasba nőtt csalánnal. Egy szűk sikátorban volt a hotel, rózsaszínre festett, lapos-tetejű épület, zöld zsalukkal. Ákos átment az olajszagú előcsarnokon, melyben papírpálmák álltak. Egy törött, színes üvegablakon át az udvarra látott, az udvaron túl a dalmát sziklafalakra, ahonnan sísteregve ömlött a forróság. Mezitlábás kislány vezette föl a szobájába. Itt egy piillanatig volt csak hűvösebb, míg a kislány szét nem csapta a zsalukat, aztán a szobát is elöntötte a hőség, mint ahogy a tűz gyulaszt meg lassan mindent, azt is, ami még ellenáll.

Ákos lehúzta nedves ingét, alsónadrágban, lüktető combokkal, félig meztelenül vetette magát a díványra, amely nagyot nyekkent és szinte gépiesen rugókat bökött a derekába. Egy ideig azt hitte, hallja a szobát körülvevő hőség lángnyelveinek zúgását, aztán csend lett, ólmos és különös módon rezdületlen csend. Az asztal mellé lerakták a poggyászát, a nagy szalmakoffert a könyveivel és jegyzeteivel, mindazzal, amire szüksége volt, hogy felásassa a velencés kastélyt. Az útleveleiben ott volt a jugoszláv hatóságok engedélye, a pénz. A világ végén van, érezte, s most valóban mérhetetlen távolságra volt mindentől. Egy öreg, halott dalmát város, melynél a spliti kiránduló-hajók is ritkán állnak meg, ott mennek csak végig a szürkészöld szigetek mentén, a füstjüket látni. Ahogy a hajóról a szürkén remegő várost látta, a falak szennyes romszerűségét, legszívesebben visszament volna Splitbe. Egyáltalán nem ér semmit az, amit csinálni fog; lehangoltság, undor és kielégültség fogta el. Élni kellene, gondolta. Élni. Ez jobb, csak ez a jó.

Fölállt, az ablakhoz ment. A tengert nézte, ahogy lüktetve, zsi-bongva keveredik össze éggel és földdel, a szűk uccát, a rombadólt hajdani kastélyon a bógáncsot, csalánt, száraz füvet, legelő kecskéket. Ablaka magasán lebegett a sikátor fölött, egy fűvel fölvert, kővel tele

dobált, roskadozó templommal szemben, ahol fekete macska aludt az oltáron. Nem volt eleven semmi. Úgy érezte magát, mint a tetszhalott, aki egyszerre fölébred valami regényes, kopott orrú velencés márványoroszlánokkal, elmosódott faragványokkal teli kriptában s fékezhetetlenül, legyőzhetetlenül egyedül van. Becsukta a zsalukat, a rózsaszínűn csikozott fényben a mosdóhoz ment, beállt a pléh-lavórba, nyakára csorgatta a kanna vizet, de utálkozás futott át izmain, mint a libabőr, a víz ragadós, langyos volt. Nem törülközött meg, nedvesen állt a szobában a légyfoltos kis tükör előtt, testéről mohón szívta föl a vizet a forróság, akár a homok. Láta magát a tükörben, kicsit nagy arcát, gyulladt szemeit, szük vállát, amelyből vékonyan lógtak ki karjai, fejére a kopottas kopaszágot. Utálkozott. Huszonhatéves vagyok, a fene egyen meg, — gondolta. Olyan vagyok, mint egy öreg embrió. Mi szívott ki belőlem mindent? Mennyit tanult! Könyvek, kutatások a múzeumban, a Városliget rozsdavörös fái, csupasz ágai között, gipszmodelleken, aztán Párizsban, Londonban, Rómában. Csoda, hogy a vastag lupák nem tették rövidlátóvá. Otthon irgylte a szemüveges fiatal tudósokat. Mit ér most mindezzel? Közel hajolt a tükörhöz, két szürke szem nézett vissza, melyek kicsit mereven, naptól gyulladt fehérjével úgy álltak elő szemhéjjai közül, mint a gukker.

Előráncigálta sötétkék vászonnadrágját, Splitben vett egy kék-fehér csíkos matróztrikót, mint amilyent az Adria-levélpapíron látott gyerekkorában a bajszos tengerészen, felhúzta azt is, előkereste fekete napszemüvegét és kiment a hotelből. A sikátorban enyhült a forróság, a nap a hegyek szürke bilincse fölött volt, olvadó forróságát, melyben vakitón forgott aranyárga tányérja, félig elnyelte Hercegovina. Ákos kicsit megkönnyebbült. Óreg, velencés patriciusházak között ment, legtöbbjében senki sem lakott. Néha benyitott egy-egy betámasztott zöld deszkakapún. Halott udvarokat, vedlett loggiákat talált, a düledező falakat görcsös ágaikkal a fügefák tartották össze, a bőrszerű, súlyos fügefalevelek keményen megsuhogtak, ahogy átbújt alattuk. Halál. Milyen szép halál. Csodálatos márványerkélyeket talált, melyek vörösen csillogtak a piszok és por alatt, marhabél száradt rajtuk, kikötve egy-egy rúdra. Eljutott a romkastélyig. Ahogy egy bógáncsbokrot félrehajtott, észrevette a márvány alapfalakat. Kihúzott egy száraz csalántövet, a köves föld késő-római faragást vetett föl, tenyéryni párkányrészletet, a hal őskeresztény jelképével. Kicsit föllekesedett, a márványdarabkát zsebébe dugta, most már a hőség is szűnt, száraz volt csak, fojtogató, de már nem hangolta le.

A romkastély mellett nagy fehér bóbítás apácák mentek a tenger felé, egy vörösakarú, vörö sarcú fiatalember öszvéreket hajtott. Ákos megint a bűdös sikátorok közé tűnt, aztán a tengerparton bukkant elő.

A szigetek zöldje előtt barna vitorlájú bárka úszott, a part kövén tintahalat vertek szét a gyerekek, szederlila vér csorgott végig a parton, megfestette a vizet. Egyik erkélyes polgárházban grammofón szólt. Lassan bandukolt, a part kanyarulatát követte. Alig kődobásnyira ezüstösen bugyogott föl a víz színe. Delfinek. Ritkás akácligetbe jutott, a tenger itt a fák közé siklott, zöldes volt a teteje. Meleg volt még mindig, Ákos beletocsogott a vízbe, úszni kezdett óvatosan, az akácliget mentén. Ez most békesség volt, nem kellett gondolnia semmire, élt, lihegett az úszástól, karjait érezte, az izmait, megmerevedő nyakát, mint a rossz-úszók. Egy fa alatt kimászott a kavicsokra.

Sokáig észre sem vette, hogy a ligetben valaki nevet. Egy férfi nevetgetett, gyöngyöző, dallamos, önfeledt nevetéssel, mintha éneklés közben nevetne. Néha elhallgatott, aztán újra felcsendült. Fülbe-mászóan, eksztázisban, nyugtalanítóan nevetett, értelmetlenül és borzongva, mintha csiklandának. Ákos fölállt, kiment a fák közül. Egy fiatal fiú nevetett. Az egyik támlátlan, nyersfapadon feküdt, két karját feje alá tette, a ciprusok böcklin=zöld koronájába nézett és nevetett. Köröskörül fürdőnadrágos fiúk álldogáltak, a fűben biciklik heverték. Nekik is jókedvük volt, hangosan nevetgéltek, kiabáltak, Ákos egy szavukat sem értette, amikor csúfolódva, ütemesen, horvátul kiáltozott. Megállt egy bokor mögött, a fekvő fiú nevetését figyelte, akit még most sem látott tisztán. Az egyik fürdőnadrágos gyerek, akinek nyakában fehér-pettyes piros kendő volt és feketére égett, mint egy arab, hangosan, ütemesen, tenyerét csattogatva heccelődni kezdett.

— Lucreziù! . . . Lucreziù! . . .

A padon fekvő fiú erre sem nézett föl, csak még tisztábban, még olvadtabb gyönyörűséggel nevetett. A többiek átvették a heccelődést, úgy kiabáltak harsogva, röhögve, mint amivel verekvő állatokat eresztenek egymásnak:

— Lucreziù! . . . Lucreziù! . . . Lucreziù! . . .

Ákos mozdulatlanul figyelt. Egyetlen szót sem értett. Mereven nézte a fekvő fiút, akit néha eltakartak előle a fák, a többiek. Sokáig állt így, a nevetés változatlan szépséggel, ragyogással és fénnel újra és újra felcsapott, a torkát összeszorította. A fürdőzők lassan kikeltek a tengerből, a nevető fiú körül is megritkult a csoport. Ákos visszament a ruhájáért, elmosódottan hallotta a távolodó kiáltozást: Lucreziù . . . Lucreziù . . . Amikor felöltözve visszatért, senki sem volt már a ligetben, a tenger és ég közül eltűnt az olvadt zománc-lobogás, élesen látszottak a szigetek, a part öblének szürke városai, a sziklás hegyek.

A fiú még mindig a padon feküdt. Nevetett, nevetett. Ákos előjött a fák közül, egészen közel ment hozzá, nemsókára mellette állt,

az arcába nézett, a testére. A nevető fiú csodálatosan szép volt. Ákos gondolkodni se tudott tovább, olyan bénaság és testi elfogódottság lett úrrá rajta, mint egy remekmű előtt. A fiú arca görög arc volt, kicsit basztard görög arc, haja szőke, lágyan hullámos s ahogy arca fölé hajolt és a szemét nézte, a szeme világoskék volt, tiszta, fényes, belülről tükröző, a kék bogarát vékony sötét karika fogta be. A fiú nem nézett vissza rá, most is úgy bámult fölfelé, mintha csak a ciprus lenne fölötte. Nevetett, most is nevetett. Arca nem lett vidámabb, lágy, férfias vonásai nem torzultak el, görög mosoly lebegett rajtuk, a táj mosolya, s csak a melle emelkedett, zihált. Fürdőnadrágban feküdt a padon, alakja is hibátlan, hosszú karjai nem túlságosan izmosak, vállai puhák és kerekék, lábszárai íveltek. Ákos megbűvölve, megzavarva nézte: a tökéletes arány, a mestermű, valaki, aki tiszta, mint az üveg, akinek szépségét, tökéletességét nem fujja be szenvedély.

Leereszkedett melléje a széles padra.

— Miért nevensz? — kérdezte.

A nevető fiú elhallgatott. Ákos felé fordította arcát. Ákos érezte a figyelő szemeket s egyszerre tudta jól, hogy ez a fiú nem érthet meg semmit, amit kérdezne, ez a fiú nem ért meg semmit, ez a fiú örült, talán nem is a szerkezet kuszalódott össze benne, talán nincs is benne ember. Csak valaki, aki nevet, aki néz. Megfogta a vállát, gyáván, irtózva, kíváncsian. Ki vagy? — kérdezte némán. Ki van benned? Néha állatokat figyelt, azokról érezte azt, hogy mingyárt megszólalhatnának. Ez a fiú azonban másként nézett: mint egy ember, egy hallgató ember, aki nem tud megszólalni, mert nem is tudna közölni semmit. De akkor honnan benne ez az értelem? Ákos óvatosan visszavette válláról a kezét. Mi benne a tökéletes? A fiú figyelmesen, ragyogó tisztasággal, olvadt kedvességgel tapadt rá pillantásával, de érzéketlen volt, mint a fakir, akit átbökhethetnek egy izzó tűvel és meg sem rezzen. Mi tartja fogva ezt a fiút, ezt a Lucreziút? Bolondító, lehetetlen kérdések. Ákos nem tudott moccanni sem.

Lucreziù felült. Most nem nevetett. Figyelmesen, tagoltan mondta:

— Lucreziù.

— Te vagy Lucreziù? — kérdezte Ákos mohón.

— Lucreziù.

Mosolygott, aztán mozdulatlanul nevetni kezdett, egy hosszú, fájdalmas, tiszta, gondtalan áriát. Ákos felugrott, futott kifelé a ligetből, de Lucreziù utána ment. Egyenletes, szép lépésekkel, hamarosan utolérte Ákost, vállára tette a kezét szelíden, néha rámosolygott. Ákos rettegve, iszonyodva tartott egyre beljebb a fügefærdőbe, fűvel benőtt házak, erkélyek között, egy szamaras ember jött szembe, más-

különben semmi, csak a bogarak szóltak, lassan esteledett. Nem tudta, mit csináljon. Kergesse el a fiút, akinek közelsége nem ijesztő, inkább vigasztalón, mohón ragaszkodó? Gyűlölte önmagát. Mit ér ő Lucreziù mellett, akit semmi nem érintett még, aki tökéletes, testben és lélekben, ha van lelke. Nincsenek ösztönei, vágyai, szenvedélyei. A szürke sziklahegy alatt lihegve megállt, leült egy fatönkre. Lucreziù ránézett, mosolygott. Ákos legszívesebben meghalt volna. Lucreziù a tisztaság, a messzeség mindattól, ami ő. Lucreziùt még semmi nem érte. Ahogy az arcát, karjait, testét nézte, mint egy orvos mérte föl, hogy huszonöt körül lehet Lucreziù is és harc, küzdelem nélkül maradt valaki, érintetlen, tiszta, őszinte, aki ő nem lehet soha. Garniszobákra gondolt, mocskos, zsíros hajú nőkre, izzadt éjszakákra, a test undok becsvágyára, áttanult, átolvasott napokra, az agya mohóságára. Mit ért vele? Lucreziù csak tiszta, szelíd, megkímélt, soha föl nem ér hozzá. Sírt volna, a szeme megtelt könnyel, de csak csillogott tőle, könny nem gördült le az arcán. Őrült! — gondolta. Azt mondják róla biztosan, őrült. Ki ér többet kettejük közül? Ó, ez az őrült, ez a csodálatos, tökéletes Lucreziù.

Lucreziù egy korhadt fügefának dőlt. Egy pillanatra eleven görög szobor volt, barnára égve, klasszikus mitológiai mozdulatban, egyetlen szál fürdőnadrágban. Narkisszosz talán, aki nem bírta elviselni önnön tökéletességét és a vízbe ölte magát. Narkisszosz, akiben a test csodájára alámerült az értelem. Ákos felugrott, rohanni kezdett a köves úton, hátra=hátranézett, Lucreziù futása csattogott, szökellt mögötte. Átvágott a romkastély kövein, a sötét estében egyre közelebb a tengerparthoz. Nemsokára már nem hallotta Lucreziùt.

Hold világlított fehéres kéken az égen, a szigetek fölött. Ákos bódultan ült be a fukszia=kerítéses kis gostonába, hallgatta a grammo-fónt, evett valamit, de nem tudott nyugodtan maradni. A tengerparti korzón hullámozott a nép, megszökött előlük a sikátorokba, a romkastély fantasztikusra megnövekvő éjszakai árnyékai közé. Nem találkozott senkivel. Nem volt álmos, csak fáradt, meggyötört, elhasznált. Az, hogy szégyelli magát, egészen lefoglalta, megbénította. A hotel-szobában álmatlanul hevert a forró ágyon. Csend volt, bogarak züm-mögtek, mint milliárd pici kasztanyett. Egyszerre csattogó futás visszhangja hallatszott s odalent Lucreziù nevetett, gyöngyözve, csillogva. Nevetés efelerősödött, elhalkult, ahogy a szaladó fiúk kergették, akár a vadat, de éjfélig nem hallgatott el. Ákos azt hitte, megbolondul. Nem volt semmi értelme az életének. Semminek sem volt értelme. Az ablakon bámult kifelé, a holdat látta, de Lucreziù gyöngyszínűn hamvasbarna testén keresztül. Felgyújtotta a villanyt. A rossz sárga fényben a gyomra émelygett. Meghal, tűnődött a kemény matráccon

kuporogva. Libabőrös volt, a nevetés régen nem kísértett már az uccákon, de még mindig hallotta. Örökké hallotta. Nem lehet élni Lucreziù nélkül. Holnap el kezd dolgozni, felásatja a kastélyt, felcédulázza a köveket. De az egésznek nem lesz értelme. Lucreziúnak van értelme. Láta, hogyan szárnyal élet és halál, valóság és fantázia között, hogyan él, boldogan, tisztán, tökéletesen. Egy örült, gondolta most már bosszúsan, tehetetlenül.

Eloltotta a villanyt. Megint éjszaka volt. Arcát a szúrós lószőrpárnába fúrta. Holnap reggel lesz, megjelenik újra Lucreziù, nevetve, testének, sorsának borzongató, kísérteties fenségében. Nem felejtheti el többé, akármeddig él.

RIMEK A HALOTT SZÍVRŐL

— Sergio Corazzini —

*Oly végtelen volt az én kis szívem,
mint Krisztusé, de most már rég halott;
tudom, virág és tömjén várja ott
a kertben, hol szegényke elpihen.*

*Ó emberek, szeretni jöttem én
e földre és szerettem igazán,
tükör voltam, miként az óceán
s mindenki könnye fáj, akár enyém.*

*De hasztalan volt minden szeretet,
lázás szívem kihült s most csupa jég,
árboc volt s jaj, nem lengett rajta még
vitorla szállni vad habok felett.*

*Vagy roppant nap, mely bomlottan lobog,
de nincs körötte ég, se föld, se más,
olyan, mint csillogó jégóriás,
amely a térben meddón imbolyog.*

*Vagy égő tisztafényű szembogár,
mit titkos hályog éje rejteget,
vagy nagy-nagy ostya, mely a kék eget
betölti és két ujj közt lángban áll,*

*nagy ostya, mely, jajj, darabokra tört,
de áldozó nem érintette még,
szállongva hullik, hullik szerteszét
és nincs számára szív s pihenni föld.*

Berczeli A. Károly

KAZINCZY ZSÓFIA ÉS VAY ÁBRAHÁM HÁZASSÁGÁNAK TÖRTÉNETE

(*Ismeretlen Kazinczy-levelek*)

Irta: Cs. Gárdonyi Klára dr.

HORVÁTH János szerint Kazinczy «levelezésével, mint irodalmi kincssel és mint olvasmánnyal is, alig vetekedhet nyelvünkön valami.» E levelek huszonnégy kötetben állanak rendelkezésre az érdeklődőknek, s rendkívül gazdag irodalom- és művelődéstörténeti forrásanyaguk még sok tekintetben kimerítetlen. Annyival is inkább, mert már az utolsó kötet megjelenése óta (1930) újabb eddig ismeretlen levelek kerültek elő, újabb és újabb színekkel gazdagítva az utókor előtt a magyar irodalom nagy reformátorának belső és külső élményekben egyaránt gazdag életét.

Legutóbb Ernst Lajos árverésre kerülő műgyűjteményéből jutottak napvilágra kiadatlan Kazinczy levelek,* amelyek mellé az árverési katalógus ilyenfajta megjegyzéseket fűzött: «Igen érdekes levél» vagy: «a költő kifejtí nézeteit a házasságról»... Ezeknek a vonzó jelzőknek nyilván az lehetett a céljuk, hogy az intimitásokon amúgy is szívesen kapó közönség vásárlási kedvét fokozzák. Ha ezeket a leveleket elolvassuk és tartalmukat egybevetjük a Kazinczy-levelezés köteteiben megjelent levelekkel, akkor csakugyan érdekes, szinte izgalmas történet nyomára bukkanunk bennük, amelynek az a legfőbb vonzóereje és szépsége, hogy a benne szereplő személyeknek végül is mindig minden sikerül, s hogy távol állanak tőlük azok a gondok, amelyek a ma emberére ólomsúlyként nehezednek.

De érdekes magának Kazinczynak a szerepe is. Házasság történetéről lévén szó, abban rendszerint két nagyfontosságú személy szokott szerepelni: a két érdekelt fél. Ebben az esetben az egyik Kazinczy Ferencnek unokahúga, a másik pedig atyailag szeretett barátja. Saját gyermekei házasságánál talán egyszer sem jutott ilyen bizalmas szerep számára, mint ebben az esetben,

* Jelenleg a Magyar Nemzeti Múzeum Orsz. Széchényi Könyvtárának Kézirattárában. A leveleket más helyen fogjuk közzétenni.

dehát ez már így szokott lenni. Az atyai jóbaráttal, a szeretett nagybácsival szemben könnyebben nyilatkozik meg a közvetlen bizalom, mert több megértést remél.

Maga a történet talán ott kezdődött, hogy Kazinczy Ferenc egy alkalommal széphalmi kúriájából átrándult Sárospatakra, s ott megösmékedett egy tizenhét éves, lelkes ifjúval, akit Vay Ábrahámnak hívtak, s aki a pataki híres iskola növendéke volt. Kazinczyban meleg, szinte atyai érzelmeket ébresztett a szeretetre-méltó ifjú ember mély és őszinte lelkesedése. Vay Ábrahám viszont hallatlanul nagy megtiszteltetésnek érezte, hogy «a magyar irodalom atyja» észrevette és figyelemre méltatta őt. Tizenhét éves korában Kazinczy Ferencről szeretettni — írja egy későbbi levelében — ez több volt, mint amennyit remélni mert volna.

Valószínű is, hogy az egyébként kiváló tehetséggel és sok jó tulajdonsággal megáldott ifjú nem keltette volna föl olyan nagy mértékben Kazinczy érdeklődését (hiszen jóval idősebb is volt nála), ha éppen nem a Vay József fia lett volna. Azé a Vay Józsefé, aki a magyar közéletben arról volt nevezetes, hogy az 1790/91-i híres országgyűlésen sikra szállott a magyar nyelv jogaiért, majd részt vett azon az értekezleten is, amelyet Széchényi Ferencnél az alapítandó magyar tudós társaság ügyében tartottak. Kazinczy kevesekről szól leveleiben olyan osztatlan nagyrabecsüléssel és elragadtatással, mint erről a nagy magyarról. Azt mondhatjuk, hogy Kazinczy éppen annyira lelkesedett Vay Józseféért, mint Vay Ábrahám Kazinczy Ferencért — mindhárman pedig a nemzeti nyelv és irodalom eszméjéért.

Kazinczy megismerkedése óta állandó kapcsolatban maradt az ifjú Vayval. Levelezett vele, könyveket küldött neki. Amellett bensőséges baráti kapcsolatra mutat az a tény, hogy Kazinczy Eugénia nevű leányának keresztelőjén Vay Ábrahám a távollevő keresztapát, Vay Miklós generálist helyettesítette. Bátran föl-tételezhetjük, hogy nem ez volt az egyetlen alkalom, amikor Vay Ábrahám ellátogatott Széphalomra s éppen ilyen valószínű, hogy valamelyik látogatása alkalmával Kazinczy házában ismerkedett meg Kazinczy feltűnően szép, bár alig tizenhárom éves unokahúgával, Zsófiával, aki nyomban fölkelte érdeklődését. Ennek a heves, de nem kevésbé mély érzelemnek a mélyén is föl kell ismernünk a Kazinczy-név varázserejét; egy későbbi levelében így nyilatkozik az ifjú: «Bártsak Kazinczy Ferencet feleségestül hinná szüleinek a kis Sofi, be kevélyen esküdnék örök hűséget a Státus rabja Leányának!»

Ábris eleinte klasszikusokat magyarázatott a fogékony

lelkű kisleánynak, s a két fiatal szív hamarosan egymásra talált. Semmi nem állhatott boldogságuknak útjában, csak az, hogy még nagyon is fiatalok voltak. Azonban ezt sem ők, hanem elsősorban Kazinczy Ferenc érezte akadállynak. Neki jutott ugyanis az a szerep, hogy mindkét fél bizalmába fogadta és segítséget várt tőle. Minthogy Vay Ábrahám ekkor is még a pataki iskola növendéke volt, csakhamar sűrű levélváltás indult meg közte és Kazinczy Ferenc között erről a «textusról». Az előzmények után azt várhatnók, hogy Kazinczy a fiatalok mellé állott, azonban nem így történt a dolog. Neki ugyanis komoly aggodalmai voltak, elsősorban az Ábris fiataltsága miatt. Elvben meg kell értenünk ezeket az aggodalmakat, egyrészt abból a felelősségtudatból, amely így nagyobb súllyal nehezedett rá, mintha valamelyik félnek atyja lett volna, másrészt pedig azokból a következtetésekből, amelyeket saját természetéből, elsősorban fiatalkorából le kellett vonnia. Ha ő aggodalmaskodott amiatt, hogy az Ábris érzelmei időközben megváltozhatnak, ennek az a magyarázata, hogy az ő saját érzelmei fiatal korában elég gyakran változtak. Ő ennek tudatában is volt már akkor és nem is nősült túl fiatalon. Mint nősülendő fiatalembert nem nagyon szerethették a leányos mamák, mert egyszerre több irányban is érdeklődött komolyan, anélkül hogy rá tudta volna szólni magát a házasságra. Ez a természete bizonyos dolgokban később is megmaradt, mert házassága zavartalanul boldog volt, mégis tudott rajongó és érzelmes leveleket írni volt ideáljainak, akiknek képei ott függtek szobájában felesége arcképe mellett. Ezt a sajátságos természetet egyéniségén kívül a kor is magyarázza, amelyben élt, s amely az érzelmet minden fölé helyezte.

Érdekesen jellemző a kor felfogására az is, hogy a tizenhét éves Vay Ábrahám, bár mögötte atyjának tekintélye és vagyona, előtte pedig egy nagystílusú pályafutásnak minden lehetősége nyitva állott, mégsem jöhetett szóba a dúsgazdag Kazinczy Péter leánya számára, mint kérő, mert még érzelmileg nem volt komolyan vehető, — a tizenhárom éves gyermekleányt azonban elég érettnak tartották ahhoz, hogy megfelelő «partie» után nézzenek neki. Ugyanis akkor, amikor Kazinczy egymásután írta komolyabbnál komolyabb hangú figyelmeztető leveleit Ábrishoz, másokhoz intézett leveleiben unokahúga számára keres «hozzáillő» férjet. Lehet, hogy ez a mi szemünkben mindenképen korai igyekezet abban leli magyarázatát, hogy el akarták vonni a Zsófi figyelmét az ifjú szerelmeztől, akiről nagybátyja megállapította, hogy minden jótulajdonsága és szeretetreméltósága ellenére sem való hozzá. S amellet semmi okunk sincs rá, hogy kételkedjünk Kazinczy

őszinteségében, aki váltig hangoztatja, hogy boldog lenne, ha ez a dolog sikerülhetett volna. Annyira hangoztatja ezt, hogy szükségét érzi megjegyezni azt is, hogy óvatossága és aggodalmi mögött nem csapda rejlik, nem az a célja, hogy ilyen módon «ugrassa ki a nyulat a bokorból.»

Abban is bizonyosak lehetünk, hogy Kazinczy valóban őszintén szerette Vay Ábrahámot, ezt bizonyítja minden sora, amit másoknak róla írt. Azt is látnia kellett, hogy unokahúgának még gyermek-ségben szunnyadó lelkére milyen mély és milyen kedvező hatást tett a szerelem, hiszen ő maga számol be erről. Mindenesetre még ennyi magyarázat mellett is nehéz megérteni, hogy Kazinczy szivesebben vette volna, ha a dolog csak ifjúi fellobbanás marad, s ha a fiatalok nem gondolnak terveik megvalósítására.

Miután Kazinczy látta, vagy sejtette, hogy figyelmeztetéseivel nem fog célt érni, aggodalmi pedig egyre nőttek, arra szánta el magát, hogy levélben értesítette az öreg Vay Józsefet a történet-ről. Ez a levél nem maradt fenn, vagy legalább még eddig nem ismeretes, ellenben ránk maradt a válasz. Ebből kiderül, hogy Ábris atyja már régen tudott a dologról, ugyanis «véletlenül» felbontotta Zsófinak egy levelét, melyből, úgy látszik, nem volt nehéz átlátni a helyzetet. Különösebb ellenvetései azonban neki nincsenek a dolog ellen, bár ő is hivatkozik a gyermekek fiatal korára. Válasza semmiesetre sem volt olyan, hogy Kazinczyt megnyugtatta volna abban az irányban, hogy Vay Ábris udvarlását befogja szüntetni. Végül is a véletlen jött segítségére. Úgy látszott, hogy jóslata teljesezésbe ment, s a fiatalok közt egy időre szakadás állt be. Hogy ennek közvetlen oka mi volt, azt talán csak akkor lehetne minden kétséget kizáróan megállapítani, ha a Zsófi és Ábris levélváltása is ránk maradt volna. Így azonban Kazinczy levelére vagyunk utalva, aki azt írja Cserey Farkasnak, bizalmas barátjának, hogy húga kiadott a pataki ismeretségen, mert a kis fiú «depdesésben tapasztaltatott». Ez a tősgyökeres hangzású kifejezés mai nyelven körülbelül annyit jelent, hogy «másnak csapta a szelet». De vajjon ez volt e az összeveszés oka, vagy ez már csak következmény volt? Ez a gondolat önkénytelenül is azért merül föl, mert két év múlva, 1810-ben Ábris és Zsófia mégis megesküdtek, s Kazinczy szerint a kibékülést mindössze a megkérő levél előzte meg, ami nem látszik elég valószínűnek. Annyival is kevésbé, mert Zsófi közben eljegyezte magát egy katonatiszttal, aki időközben háborúban elesett. Nem valószínű, hogy ezután minden további nélkül válaszolt volna igennel az Ábris megkérő levelére. Föl kell tételeznünk, hogy közben olyan események

történhetek, amelyekről Kazinczyt egyik fél sem értesítette, miután most már tudták, hogy segítségére nem számíthatnak. Adatok hiányában azonban minden következtetés levegőben lóg. Tény csak az, hogy az esküvőt megtartották s Kazinczy — túlboldog volt, elsősorban úgylátszik amiatt, hogy unokahúga révén a nagy Vay Józseffel közelebbi kapcsolatba kerülhetett. Legalábbis ez látszik azokból a leveleiből, amelyekben Berzsenyinek, Kis Jánosnak, Csery Farkasnak a családjában történt eseményről beszámol. Régebbi eljárását most is azzal magyarázza, hogy nem mert bízni az Ábris állhatatosságában. Hogy ez igaz volt e vagy sem, nehéz lenne eldönteni.

Az ifjú pár szép volt, boldog volt és lelkiekben, anyagiakban egyaránt gazdag. S mindezek a javak, úgylátszik, életük végéig elkísérték őket. Vay Ábrahám méltó lett nagynevű atyjához. Az irodalmat is mindvégig pártolta; az Akadémia alapításához Széchenyi után nyolcezer forinttal járult hozzá. Kitüntetések megtiszteltetések érték, 1830-ban grófi rangot kapott, amelyet tizenkét gyermeke örökölt.

Eddig szól a történet. Kár, hogy magukat a szereplő személyeket egyénileg nem ismerhetjük közelebről, csak apró adalékok azok, amik későbbi életük történetéből ránk maradtak. Bizonyos, hogy sok tanulságot meríthetnénk ennek a két embernek, egy igaz magyarnak és egy magyar nagyasszonynak munkás, áldozatra-kész élettörténetéből.

KÖDÖS, MÁRCIUSI REGGEL

*A hajnal uja
tépdesi újra
a Csend ruháját.
Fujja, fujja
lengeti, fujja
babonás szellő
messzire.*

*A város ébred . . .
Tegnapi képek
a mát hazudják.
Félek, félek:
tegnapi vétek
köntöse lebben
szemembe.*

*Az utca ázik.
Ködingben fázik
az ifjú reggel.
Válik márig
a Csend s én állig
gombolom kedvem
kabátját.*

vitnyédi Németh István

ALTATÓ

Jön már az este, esti szél szaladgál,
eltűnnek már a kékpárás hegyek,
s a labda is gazdátalan marad már,
mit elvesztettek kinn a gyerekek,
a verandára gonosz dér telepszik
s a villanydróton kúszik a sötét,
házunk falán a böregér verekszik
lebbentve hűvös, szürke köntösét,

kertünk körül süvitenek a póznák,
s elbágyadnak az árnyas szilvafák,
a szélkakas sivít s a pig kabócák
se érzik már a rétek illatát,
apró hátukra ront a jeges harmat
és fáznak ők, finom szárnyuk remeg,
és messze, fent menekülnek a darvak,
kőfalba bújnak már a verebek.

Pár pillanat s a házunk körvonalját
már ellepi a gyilkos éjszaka,
akár a hullott madarat a hangyák
sötéten omló, rút, serény hada.
Igy hullott el napunk, a fényes, édes,
a tarkatollú énekesmadár,
s így jött az éj, a ragadozó, éhes,
a sűrűn omló, nyirkos, barna ár.

Igy jött az éj, hideg lett és sötét lett,
a fény, a táj eltűnt és megfagyott . . .
— Aludjatok csibéim, kis cselédek,
éjszaka van már, hát aludjatok.

*Aludjatok kedves fiúcskák: lázak,
s csinos leánykák: könnyű örömök,
alusznak már a szívek és a házak,
fölöttük éj és harmat hömpölyög.*

*Kik egykor ébren éltetek szememben,
ti látványok: ti rőt hegyoldalak,
ti ringó rétek s számon egyre szebben,
tisztábban zengő, teljes, jó szavak,
ti csillagok, ti holdas, szép magányok,
ti szedresízű, őszi hajnalok,
ti bársonybőrű leányok, barna leányok,
kiket szerettem, már aludjatok . . .*

*aludjatok már régi rozstda-tájak,
régimák és régi hópihék,
alusznak már a szívek és a házak,
nincs nektek hová hazatérni rég . . .
aludj szivecském, csipkészlű szájam,
két kis kezem, lábam aludjatok,
árvák vagytok a gyilkos éjszakában,
gazdátok már régesrég rút halott:*

*hideg szemét az éjszaka lefogta,
karján és mellén kúszik a sötét,
arca merev és elszáradt a torka,
a gyom belepte régi köntösét,
a szíve is gazdátlan maradt már,
nem dobbantják már hű, derék erek,
hajában lucskos, éji szél szaladgál . . .
úgy eltűnt ő, akár a kék hegyek.*

ifj. Ambrózy Ágoston

A BOLGÁR-MAGYAR ROKONSÁG KÉRDÉSE

Irta: Gallus Sándor

AMAGYAR történelmi tudat mindig felszínen tartotta a magyarság ázsiai eredetének hagyományát. Ehhez a tudathoz a testvértelenség érzete járult. A testvértelenség élménye két véglet felé hajtja az átlagembert. Az egyik rész erősen dilettáns ízű kutatásnak adja magát és erőszakkal keresi a magyar lélek és test rokonait, hogy ezáltal elszigeteltségéből menekülhessen. Ilyen alkalmakkor kerül a magyarság östáblájára a sumérságtól a szkitákig minden valamirevaló keleti „kultúrnép” és vannak, akik az aztékekről, sőt az elsüllyedt Atlantisról sem felejtkeznek meg. A rokonság kutatásának ez a fajtája a színes ábrándok világába utalható. A középosztály egy másik része elrettentve a gyökértelen meséktől, tagad minden lehető kapcsolatot és büszkén vallja, hogy a magyar „testvértelen ága nemének”. Az önmagukban álló egyéniségek mindig értékeket látszanak képviselni, amely érték mintha éppen egyedülvalóságukban rejlene. Ebbe a hibás végletbe esett az egyébként jól szerkesztett és fontos cikkeket hozó „Egyedül vagyunk” folyóirat is.

Ha azokat a népeket keressük, amelyekkel a magyarság rokoni kapcsolatba hozható, úgy három főtenyezőre kell tekintettel lennünk. E három tényező egymásmarátegződése jelenti a mai magyarságot, de mindhárom egység máshonnan csillantja fel az ősi rokonság megnyugtató képeit. Az első a nyelv kérdése. Ezen a téren már messzeágazó kutatások állanak rendelkezésünkre. A második a fajtakép kérdése. Ez a kérdés is a legújabb időpontban megnyugtató megoldást nyert, úgy hogy itt is komoly tudományos eredményekre támaszkodhatunk. A harmadik viszonylat végül, melyben rokonainkat kereshetjük, az ősi kultúrforma és a történelem kérdése. Az ősmagyar történelem gazdag feldolgozásban áll a mai magyarság rendelkezésére. Egyedül a kultúrforma kérdése az a terület, amellyel a kutatók eddig kissé mostohán bántak, újabban Deér József közelíti meg ezt a területet mindnagyobb sikerrel. Mindhárom tényező egy nép életében egységet alkot. Ha tehát a rokonság fokának kérdését felvetjük, nem elég csak egyik vagy másik viszonylatban végigkutatni a rokonjelenségeket. Rokonnak csak az a nép nevezhető, amely mindhárom viszonylatban, vagy legalább kettőben e fő tényezők közül, a mai magyarsággal kapcsolatba hozható.

A „turánizmus“ laikus művelői állandóan összekeverték a legkülönbözőbb tudományos fogalmakat és arra a területre vetették rá magukat, amelyet a tudomány elhanyagolt. Szívós következetességgel nyomoznak minden után, ami bármiféle távoli kapcsolatba is hozható Ázsia nomádbirodalmaival és az általános kulturális rokonságot mint ősi rokonságot tüntetik fel. Így jutottak el kaotikus őstáblájukhoz. Ha tehát valamely nép rokonsági fokát vizsgáljuk magyar viszonylatban, úgy a három előbb ismertetett főkategória szempontjából kell a kérdéses népet szemlélnünk: milyen rokonságban áll a nyelve a mi nyelvünkkel, hogy viszonylik fajtaképe a mi vérképletünkkel és végül kapcsolatba hozható-e az ősmagyarság kultúrformájával, az ázsiai steppe lovasnomád világával? Az egyes kategóriákon belül nyert feleletek fogják rokonságának fokát meghatározni.

A bolgárok.

Hóman Bálint összefoglalása szerint (Magyar Történet. I. kötet. 1935), a Kr. u. 765 táján készült bolgár királylajstrom a bolgár Gyula-dinasztia élére Attila fiát, Irniket helyezi. Ő szervezi meg a hún birodalom alattvalói közül az ogur népet egységgé. Ez a szervezet volt az alapja a későbbi VII. századi onogur-bolgár birodalomnak, majd a magyarok (onogorok, ugarok) és a dunai bolgárok önálló birodalmának is. A VII. században tehát a magyarok egy birodalom kötelékében éltek a bolgárokkal. A bolgárok egy része a VII. század folyamán Ispérich vezetése mellett a Balkánra tört. Itt virágzó bolgár birodalmat alapítottak. (Dunai bolgárok birodalma.) Krum kán 803-ban résztvett az Avarok megsemmisítésében és elfoglalta a mai Magyarország tiszántúli részeit és birodalmának határait a Keleti és Északkeleti Kárpátokig tolta ki. Omurtag 824-ben elfoglalta a Duna—Tisza közét. A magyar onfoglalás idejében a bolgár birtoklás a Felső-Tiszáig terjedt.

A bolgárok ma szláv nyelvet beszélnek. Ez azonban másodlagos jelenség. Fehér Géza, aki behatóan foglalkozik a bolgárok kulturális emlékeivel (A bolgár-török műveltség emlékei és magyar őstörténeti vonatkozásaik. Archaeologia Hungarica. 1931), összegyűjtötte azokat a bizonyítékokat, amelyek a bolgár-török eredetű ősi nyelv nyomait őrzik. A dunai bolgár kánok hivatalos felirataikat görögül szövegezték ugyan, de ezek a görög feliratok sok bolgár-török nevet és címet és néhány bolgár-török közszót őriztek meg. Néhány kifejezésük kimutathatóan szolgai fordítás a bolgár-török nyelvből. Ezenkívül vannak őstörök rovásjegyekkel írott feliratok is, amelyek Magyarországon is ismeretesek: a székelyek őrizték meg őket. A rovásjegyek a bolgár törökök népi eredetű feliratait jelentik, téglákon, barlangok falán, épületköveken. A szláv nyelv nyomaira

a bolgár-török birodalom első, nagy idejében alig akadunk, a görög pedig a diplomácia nyelve volt, a külvilággal való érintkezés nyelve.

A magyar nyelv egy fő alkatrésztét szintén egy régi török réteg jövevényszavai alkotják, a dunai bolgárok népi nyelve és a magyarság nyelve között tehát a rokoni kötelék állott fenn. A bolgárok később elvesztették török nyelvüket. A bolgárság, mint lovasnomád úrnép szláv szolganéprétegre települt. Kászonyi (Rassenverwandtschaft der Donauvölker. 1931) tétele szerint az úrnép csak addig tarthatja fenn maradéktalanul etnikumának sajátosságait, amíg birodalma területén sajátos, magasabb kultúrájának uralmat tud biztosítani. Ha háborús zavarok, vagy bármely belső gyengülés folytán a kultúrnívó süllyed, azonnal az alacsonyabb etnikum sajátosságai ütik fel fejüket. A bolgár birodalom első nagy fellendülése után a XIV. század végén súlyos életveszélybe került. A bolgár-török réteg életerejének gyengülése nyomán a szláv etnikum érvényesült. Így történt, hogy a török iga alól szabaduló bolgárság nyelve tiszta szláv volt már.

A bolgárság fajtaképének jelenlegi kutatói a mai bolgár nemzeten, mint egységen belül több egymástól elkülöníthető fajtacsoportot találtak. Minket az érdekel, hogy kimutatható-e valamiféle nyoma a mai bolgárságon belül annak a török-bolgár rétegnek, amely a VII. században a Balkánra benyomult, megvan-e a lovasnomád vér ősi folytonossága? A bolgár fajkutatás elismeri, hogy a meglévő idegen népi alapon a „turáni” jellegű bolgárok alapították a bolgár birodalmat. Az államalkotó erőt tehát a benyomuló bolgár úrnép fajisága képviselte. Dr. Watew ezeknek az ősbolgároknak utódait a tirnóvi népcsoport egyező fajtajelleggel bíró népében keresi. Jellegzeteségek: mezokephália (középhosszúságú fej), széles arc, alacsony termet, sötét hajszín (Rassen im Donauraum. 1935. Dr. Chr. Seisow. Rassenforschung und Rassenpflege in Bulgarien). Tudjuk, hogy a magyarság vérségi összetételének államalkotó elemeit túlnyomórészt szintén a turáni (törökös, kaukázusi-mongoloid) fajta szolgáltatta. Megállapíthatjuk tehát, hogy a mai bolgárok faji összetételében is szerepelnek oly elemek, melyek alapján a magyar nép a bolgár néppel vérségi kapcsolatba hozható.

A történelmi áttekintés során láttuk, hogy a dunai bolgárok ugyanabból a nagy lovasnomád típusú műveltségbeli és birodalmi egységből szakadtak ki, amelyből a honfoglaló magyarság is eredt. Végeredményben erre a közösségre vezethető vissza az ősi, elmúlt, nyelvi-rokonság és a vérrokonság maradványa is. A nyugat felé vonuló bolgár-törökök és a nyugat felé vonuló magyarság a korai ősidőkben hasonló nyelvi, faji és

műveltségbeli képet mutattak. Mindkettő hódító úrnép volt, amely birodalmat alapított a meghódított szolganépek bevonásával. Mindkét nép birodalma ősi tradícióit nem a nyugat elképzeléseiben, hanem az erős kelet nagyhatalmú lovasnomád birodalmainak élő emlékeiben bírja. A magyar birodalmi tradíció Attila birodalmára utal (Magyarságtudomány. II. 1. Deér József. A magyar nemzeti öntudat kialakulása). A bolgár királylista Attila fiára, Irnikre vezeti vissza eredetét. Mindkét nép magasértékű lovasnomád műveltség birtokában érkezik Európába, ahol csakhamar szervesen beépül az európai népek egységébe. Mindkét nép felveszi a kereszténységet. Amíg tehát a nyelv és a fajtakép kérdésében csak egyes alkatrészek egyeznek egymással, addig a műveltségbeli háttér, az a közösség, amelyből kiszakadtak, a birodalomalkotó tradíció és az így meg-alapozott történelmi sors messzemenő azonosságot mutatnak fel.

Ha a török veszedelem nem vetette volna vissza a bolgár fejlődést, az azonosság foka még nagyobb volna. A várnai csata nemcsak a magyarság, hanem a bolgárság számára is súlyos veszedelmet jelentett. Néhány századdal később a magyarság is épúgy küzdött fennmaradásáért, mint a bolgárság. A kultúra és az etnikum szorongattatása a bolgároknál a szláv, a magyaroknál a német etnikum megerősödéséhez vezetett. A szláv etnikum azonban oly erősen tört előre, hogy a bolgárság jelenlegi nyelve, a szláv és a régi török vér is már csak sziget-szerűen tartotta fenn magát. A magyarság tehát ősi etnikumában sokkal érintetlenebb maradt. A testvériség teljes élményéhez a dicső mult emlékei vezetnek el.

TÉLI ÁLOM

*A hó keményen ráfeküdt az útra,
Úgy tesped ott, mint lusta állatok,
Körmét, fogát a kérges mélybe fúrta,
És szendereg, pihen. Vigyázzatok,
A fáradt árnyak szerte itt nyugosznak,
Kéken terülnek rá az alvó hóra,
A szél vacogva és halkán motozgat,
Rágyujt egy csendes altatóra.
A jégcsapok bús-gémberedten
Gubbasztanak a házeresz tövén,
A vészna fák ott egyseregben
M megbújnak, nincs többé serény
Eberség, a hold alszik, nincs virrasztás,
Mert mindenkifölött való az alvás.*

Kéry László

NÉVMAGYAROSÍTÁS ÉS HAZAFISÁG

Szellemi életünk egyik legkiemelkedőbb alakja újabban néhány lelkes és megszállott, vagy — ha jobban tetszik — elrövidült trónk mondataiban kettős névvel szerepel. Magyar neve mellé kitesznek egy német nevet is. Allítólag a német név az eredeti, a másik magyarosított. Fogalmam sincs róla, hogy igaz-e ez az állítás, vagy sem. Tétélezzük fel, hogy igaz. Miért kell azt szégyenleni, ha valakinek magyarosított neve van? Ez azt jelenti, hogy az illető fontosabbnak tartotta a magyarsághoz való tartozását, mint ragaszzkodást ősei nevéhez. Hiába töröm a fejemet, nem tudok rájönni, hol van itt a hiba.

Persze, ma divat lett a magyarságot centiméterrel mérni. A mértékegység még nem ismeretes, de a mérnökök tolonganak. Gyulai Pál jut eszembe, aki Vas Gereben sujtásos és agyonteremtettézt magyarságáról azt mondta egy vitában. „Én is magyar vagyok, ha nem is olyan tősgyökeres, mint Vas Gereben.“ Ügylátszik ez a tünet állandósul nálunk. Mindig lesznek olyan tüzes és türelmetlen magyarok, akik sohasem elégszenek meg mások hazafiságával és saját magyarságukat

azzal akarják növelni, hogy másokét lekicsinylik. Szegény Vas Gereben elfelejtve halt meg, mert az elnyomatás évei alatt az idegen hatalom szolgálatába állott. Egy bécsi patikában esett össze. Gyulai Pál, aki nem volt olyan „tősgyökeres“, végignyomorogta ezeket az éveket.

Nem tudom, ezek a fajmérnök urak gondolnak-e arra, hogy mi lenne belőlünk, ha senkit sem tartanánk magyarnak, akinek apja, anyja, nagyapja, nagyanyja, vagy más valamilyen „felmenője“ idegen származású? De mi lenne, ha ezt az elvet érvényesítenék Németországban, Olasz-, Franciaországban, vagy Angliában, hogy az újvilági államokról ne is beszéljünk? Az emberiség nagy része egyetlen állam polgára sem lehetne, mert nem tiszta vérű. A vér! Ezen is érdemes gondolkodni. Már „keresztény vér“-ről is hallottam. Teljes évi jövedelmemet (ugyan nem sok) felajánlom annak, aki meg is mutatja nekem ezt a keresztény vért. Elrövidíten kétváncsi vagyok rá. Nem gondolják-e fajmérnök urak, hogy törzsökös, tősgyökeres, törülmetszett, százszázalékos és fokosos, pántlikás turáni rohamakkal idegen gondolatot szolgálnak? Vajjon barátaink és a jó magyarok érdeke-e, hogy mennél több részre töredezzék a

magyar társadalom? Találkoz-
tam egyik ifjú ismerőssel,
akivel sokat vitatkoztunk a nem-
régiben olyan divatos nemzet-
megváltó eszmékről. Nagy öröm-
mel beszélt, hogy hálás ne-
kem, mert most már otthagya
azt a szélsőséges pártot és be-
lépett egy ilyen révületes szer-
vezetbe.

Nem tudom, mennyire ülte
meg a fajmélnök urak agyát az
idegen országok némelyikében
népszerű köd, látnak-e még any-
nyira tisztán, hogy észrevegyék:
fajtisztító mozgalmakkal ugyan-
azon a lovon ülnek, csak a nye-
reg más?

Videki

ERDÉLYI FAUNA

«Fönt a magasban hollók és
dögkeselyűk, az erdő szélén farka-
sok és hiénák jelentkeztek. Ezek
vonítottak és ugattak. A keselyűk
a gazdag teríték láttára messze hal-
latták hívó és toborzó hangjukat.
Ez a kis történelmi regényrészlet
egyik finom és különben jól szer-
kesztett családi folyóiratból való,
szerzője egyik kedvelt, vidéken élő
író. Regényében Báthory Istvánnal
foglalkozik és az idézett rész a
kerellőszentpáli csata táblója. A
kép megrendítő és vészes. Csak-
hogy: a Hargita alól elszármazván,
kicsit megütődtem a dolgon. Szülő-
földem faunája — hál'Istennek —
elég gazdag. Találódik a rengetegek-
ben: vaddisznó, farkas, medve,
vadmacska, kőszáli sas, Brassó
körül hiúz is. Hiénákról azonban
(bármennyire is megérdemelték a
gonosz lázadókat, hogy ezek bendője
legyen a temetőjük) nem tudok.
S nem tud róla Brehm és más termé-
szettudósok se. Jó néha a fantáziát
is porázra kötni. *Mme Sans-Gêne*

KÜLÖNÖS „ÁTUTAZÓ” OLASZ ÚTIRIPORT

Az álliberális lap felkapott szocio-
lógus cikkírója Franciaországba uta-
zott: a Maginot-vonal mögé. Az út
jelenleg Észak-Olaszországon keresz-
tül vezet oda, publicistánk tehát, élve
az alkalommal, kiszállott pár helyt,
kis «falukutató» riportra. A cikket
elolvastva, megállapíthatjuk, hogy jobb
lett volna lemondania a kirándulásról
és a lefüggönyözött vasuti fülkében ma-
radnia, kivált amikor ő maga is
őszintén, de enyhe rosszalással be-
ismeri: «A helyzet kildátstalan, senki
se tud más nyelvet mint olasz! . . .»
Tehát a nyájas utas sem. De akkor
meg éppen érthetetlen, miért nevezi
Velencét következetesen Veneziának,
ami kéri a magyar szövegből.
Talán, hogy a maga által magának
kiállított elégtelenről elterelje a figyel-
met? a «nászutasok és képeslapok»
városáról lévén szó, ez igen valószínű-
len. Velence nagy idegenforgalmi hely,
ahol akadnak bő számmal németül,
franciául, angolul, sőt magyarul tu-
dók is. Erről magunk is meggyőző-
dhattunk. Igen rövid ideig tarthatott ez a
velencei körséta! De irigyeljük a
publicistát, aki a helyszínen keresgéli
ki a szótárból: mit jelent «inferno» s
«inverno» (ezen elmékedések is), azon-
ban nem esik kétségbe, hanem a
lagunák városa néhány képzőművé-
szeti remekének (ütikönyvből) fel-
sorolása után — bámulatra méltó mó-
don — felfedezi az ablakba kiakasz-
tott, utcán száradó — fehérenmüket!
De vannak más feltűnő meglátásai is:
«Mindeddig meglepően kevés ember
köszön felemelt karral». (Nesze neked
fascismus.) Megáll az egyik ujságos
bódé előtt is, ahol kiterítve látja az
olasz lapok vasárnap kiadásainak
ismert képes, színnyomatos cimolda-
lait, amelyek éppen a finn-orosz há-
ború időszereu eseményeit ábrázolják.
Megállapítja: wérfagyasztóak. Lehet.
De mit akar ama filozofikus és fölé-
nyes elmékedéssel, hogy az ilyen mili-

tarista rajzolatok, a «Hasfelmetsző Bill» és Dante — «egyenlő rangban» állanak e helyen? Kit vagy mit akar levágni? Homályos. Szabad kritizálni a fasiszta Olaszország intézményeit, de ennek legelemibb követelménye: tanuljon meg az illető előbb olaszul. Az ilyen «átutazások» azonban tanulásra sem elegendők, nemhogy ítéletmondásra. Lejárt már az az idő, amikor felületes vagy kezdetleges tájékozottsággal, olykor csak a pesti kávéházi asztalnál firkantott cikkel keveredhetett valaki bármely kérdés megfélebbezhetetlen és reklámozott szakértőjének hírébe. Búcsúzóul lemondóan nézegeti a cikkíró a fasiszta fiatalok plakátját: «Szép, szép, de hát kire lőnek a fasiszta fiúk?» Az ilyen «felfedező» publicisztikai alkotásokra.

Pasquino

MISZTIKUS BORZADÁLY

Minap egy rádióelőadás ilyen formán fejeződött be: Történelmi adatokkal eddig követhetjük a dolgot, azután kezdődik (pontos idézet) „a történelemelőtti misztikus borzadály”. Hát ez meg mi? Eddig volt tengeri herkentyű, meg csizmadia és kéjgáz, ezentúl lesz már „misztikus borzadály”. Remek szó ez a borzadály. Egyedül is igen hatásos lenne. A misztikus jelző igen jó ráadás. A franciák, ha nem értik meg valakinek beszédjét vagy írását, azt mondják

rá: c'est mystique. Igen, mert finom emberek és nem szeretik az erős jelzőket. A mi írónk is ebben az értelemben szokták használni ezt a szót, de saját mondanivalójukkal kapcsolatban.

Vidéki

„MACCIAVELLI” ÉS TÁRSAI

Bevezetőben meg kell kérnem a szedőt: ne hogy kijavítsa a címet. Az átdolgozott «Mandragera» előadása alkalmat adott arra, hogy a napilapok színi rovataiban többször leírják *Machiavellinek*, a világhírű firenzei nevét, természetesen nem mindenütt hibátlanul. Az Új Magyarország kritikusai, például következetesen így: Macciavelli (magyarul ejtsd: Macsavelli). Jó, jó, nem lehet mindent tudni, de vannak dolgok, amelyeket álomból felriasztva is «vágni» kell. Ugyancsak egy Dantéval foglalkozó írásműben állott állandó, makacs következetességgel: Allighieri (Két «l»-el mint az alligátor). S nemrégiben e sorok írójának kellett kioktatnia valakit, írással foglalkozót: kicsoda — Clio? Valahol baj van: az írni tudást, a klasszikus és irodalmi műveltséget harmadrangú, elhanyagolandó tényezőnek tartják egyes helyeken, ahol a lapokat irányítják. Csak az üzlet. Az ilyen üzlet azonban rossz üzlet.

Pasquino

JANUS PANNONIUS KÖLTEMÉNYEI

A *Magyar Tudományos Akadémia kiadása*. — A legnagyobb magyar humanista költő kezd divatba jönni. Pár évvel ezelőtt irodalmi társaság alakult a neve alatt, Pécssett; *Berczeli Anselm* Károly átültetésében egy kötetre való verse jelent meg *Fógel* József közreműködésével, előszavával. *Huszt* József egész monografiát írt róla. Most ugyancsak az ő bevezetésével és gondozásában, több mint kétszáz tekintélyes lapon kapjuk *Hegedüs* Istvánnak valamennyi hozzáférhető Janus Pannonius fordítását. De kéziratban is tudunk hasonló törekvésekről; pl. *Geréb* László is feladataul tűzte ki, hogy kitűnő latinnyelvű költőnket lehetőleg teljesen megszólaltassa magyarul. Így hát újra sikereit aratja az életében annyi dicsőséget aratott poéta. Mert burokban született ő; kora szellemét hamar felismeri, bele tud kapcsolódni s fejlődésére nagy hatással van. Alig tizenhét éves s már felkapja nevét a hír. Volt ihletanyaga is bőven; még gyermek, mikor rokoni kezek egyenetlik útját a híres ferrarai humanista, *Guarino Veronese* közelébe, kiről egyik szép dicsérő versét írja. Több olasz kulturális helyet bejár, egészen tanulmányainak, költői kedvtelésének adhatja át magát s azt is egyedül maga dönti el, hogyan oszolja meg munkássága költői és egyéb hivatásai közt, melyeket a szerencse szinte túlságosan bőkezűen kínálgatott. (Egészen ifjan lett pécsi püspök.) Pályáját tragikus tévedés szakítja félbe; résztvesz nagybátyjának, *Vitéz János*nak *Mátyás* elleni összeküvésében, bujdosni kénytelen s idegenben hal meg.

Janus Pannonius költői értéke elvitathatatlan. De ennél is nagyobb a jelentősége abban, hogy a magyarságot tartósan közvetíti Európával; a XVI. század legjava egyéniségei közt emlegették mindenütt, ahol a humanizmus gyökeret vert, s ez a fémjelzés máig sem változott lényegesen.

Hegedüs István kötetében megvan a Janus Pannonius első epikai kísérletének tekinthető *Szelek versenyén* kívül a *Guarino Veronesé*re, a *Jacobus Antonius Marcellus*ra (a nagy hadvezérre) költött panegyrikum, azonkívül húsz elégia s száznál több epigramma. Ismeretes, mily rajongással ültette át e verseket *Hegedüs* István. Valóban úttörő munkát végzett érdemei elévülhetetlenek. Már az, hogy Janus Pannonius első komoly s leglelkesebb fordítója nálunk, sokáig megőrzi nevét. Munkáján érzik a

nagy gond, az anyagnak ismerete, a tisztelet, mellyel a tolmácsolást végezte. Költői erő ugyan már kevesebb volt benne ; az eredetit nem tudja mindig követni a bravuros verselésben. De sok szép is van e fordítások közt, magasabbfokú ihletben támadt részletek. *Huszli József* bevezetése igen élvezetes tájékoztatót nyújt Janus Pannonius pályafutásában. Köszönet *Hegedüs Lóránt*nak, kinek áldozatkészsége lehetővé tette a kiadást. *Vajthó László*

Asztalos István: Elmondja János. (Rév a i.)

Asztalos István egyszerű munkásból lett magyar író. „Elmondja János” című első regényében Kósza János, a regény főhőse nevében saját élete történetét mondja el édesanyja halálától egészen addig, amíg családot alapít és gyermeke születik. Kósza János tizenkétéves korában árva marad, egy vak harmónikás koldusnak vezető szolgája lesz, majd zsidó ócskavasas mellé szegődik. A városba megy és szemetes-autó mellett csengetyüs-fiú lesz, de „állásából” egy román kitérja. Kocsis lesz egy stráfszekeresnél, elszegődik bolti szolgának, jégpályán hólapátoló, egy faraktárban tűzfahordó, majd cementszákoló. Beáll katonának és mire leiszerez, apját, aki pásztor volt, elbocsátják. Kósza János a városba megy, ahol nyáron kőművesek mellett dolgozik, télen pedig a piacon alkalmi munkát vállal. Itt megismerkedik Annával, a gyári munkásnővel, akit férje elhagyott, gyermekével együtt. Kiderül, hogy Anna földije. Apjával együtt Annához költöznek, de Anna leánypajtása, Juli, Jánosra veti szemét és hogy lekösse magának, gazdájánál elhelyezi. Juli egyre kedvesebb Jánoshoz, akitnek apja is tanácsolja, hogy vegye feleségül Julit, mert sok pénze van. János pünkösdre már Juli férje, de amikor ez veszekedős lesz, elválik tőle és apjával együtt visszatér Annához. Falura mennek és János újra pásztorko-

dik. Összekeerül Kalituval, a román hegyi tolvajjal, akit megsajnál, élelemmel segíti s emiatt bezárják. Anna kiszabadíttatja. Újra pásztorokodik, télen pedig favágásból él. Postás lesz, de sikkasztással vádolják, letartóztatják és fogházba kerül. Ártatlansága kiderül és amikor kiszabadul, apja meghal. Házukat eladják és a városba költöznek. Anna takarítani jár, Jánost felveszik kanálistánni, majd a járványkórház temetőjében sírásó lesz. Annának fia születik és ekkor János örök fogadalmat tesz, hogy fiát mindennek adja, csak szolgálonak nem.

Asztalos István „Elmondja János” című regénye: életregény, Asztalos István életének regénye, az örökké mást szolgáló székely munkásnak a polgáriassodás, a felémelkedés utáni vágyakozása. A szegény ember életét, de különösen a szegény ember gondolat- és lelkivilágát, életbölcseletét Erdélyben eddig még kevesen jellemezték olyan tökéletesen, mint Asztalos István.

Asztalos István írói indulásakor Erdélyben utalnak Jack London, Knut Hamsun, Panait Istrati, Maxim Gorkij és Kassák Lajos hasonló körülmények között kezdődött pályájára. Szegényábrázolását egyesek Gorkij szegényrajzához hasonlítják, mások Gorkijhatást igyekeznek keresni. Asztalos Istvántól azonban mi sem áll távolabb, mint a Gorkij-utánpótlás és a Gorkij-féle szegényábrázolás. Ezt maga Asztalos István cáfolja meg egyik nyilatkozatá-

ban, amelyben ezt mondja: „A szegénységet nem komor, vigasztalan színekkel akarom megjelentetni. A legszegényebb, a legelsettebb is mosolyog néha. Hazug az olyan irodalom, amely csak sötét, sivár színeket lát meg. De a csupa vicc-írás is csak egyik oldaláról mutatja az életet“. Valóban Asztalos István Kósza Jánosán az olvasó könnyek között mosolyog, mert életében a szomorúság a humorral váltakozik.

Móricz Zsigmond és Tamási Áron tanítványaként emlegetik. Ma még azonban korai volna Asztalos Istvánt irodalmi irányzatok és azok képviselőinek követőjéül megjelölni. Asztalos István az erdélyi magyar irodalomban mint népies író jelentkezett. Ez érezhető témáján, de különösen nyelvezetén. A népiesség azonban Asztalos Istvánnál nem öncél, sem irodalmi iskola követése, hanem népi egyéniségének természetes folyománya.

Elbeszélőkészsége, meseszövése gördülékeny és lebilincselő. Stílusa a nép köréből származó ember egyszerű nyelvi megnyilatkozása. Néha ugyan vétkezik a magyar nyelvtan ellen, regényében germanizmus is felfedezhető, sőt néha úgy tűnik fel, mintha bizonyos fogalmakkal nem volna tisztában. Munkájának művészi értéke e kis hibák nélkül mindenestre tökéletesebb lett volna. Asztalos István ma még csak ígért, az erdélyi népies magyar irodalom nagy ígérete, akinek munkája elé úgy Erdélyben, mint Magyarországon nagy érdeklődéssel tekintenek.

Pusztai P. József

Jankovich Marcell: Egy század legendája. (Franklin-Társulat kiadása.)

A generációs regény ritka a magyar irodalomban. Jankovich Marcell, a kitűnő felvidéki író,

néhány kötet vers, útleírás, regény szerzője, férfikora delén túl, amikor más magyar író „bábérain“ pihen, ajándékoz meg bennünket egy regénnyel, mely a magyarság utolsó száz évén keresztül vezet bennünket, egy magyar úri család három generációja tükrében.

„Egy század legendájá“-nak nevezi könyvét az író, akinek — ezt meg kell mondanunk — ez a legjobb, szerkezetre és tartalomra legkülönb műve. Mintha évtizedek során, a kisebbségi élet húsz keserves esztendeje alatt, mint alkimista műhelyében, régi levelek, képek, családi krónikák, személyes élményekből átégetett, olvasztott és leszűrt volna sűrű, nehéz italt: ezt a könyvet, melyet egy kissé a maga életregényének tekinthet minden magyar közép osztálybeli férfi, aki családjá élete fölé hajol...

Alig van magyar úri család, aki ne őrizne emlékei között a 48-as szabadságharcból valamit... harctérre szökött ifjú legényeket, messze idegenből hazajött hőseket, talán egy levelet abból a bábékoszorúból, amelyet maga Petőfi Sándor nyújtott át költeménye soraiban Lenkey vitéz huszárszázadának... Ott őrizzük a vörössapkás katona dédapák emléket, akik Isaszegnél, Nagysarlónál harcoltak, ott voltak Kosuth menekülésénél, követték Törökországba, vagy Komáromot védték, vagy Kufsteinban raboskodtak, külföldre emigráltak.

Amerikai sárgult leveleket lapoz a remegő kéz: hányan pusztultak el Párizsban vagy az új világ őserdeiben, ahol új, kis Magyarországot akartak felépíteni. De nem bírták el, akiknek két házat adott végzetük: vagy ott hullottak sírjukba, vagy hazavergődtek.

Jankovich Marcell regénye kules-

regény, melynek nyitja az ő kezében van: saját családjá színes és izgalmas történetét írja. Innen a regény fojtott izgalma, az átélés forrósága, mely az olvasót is magával ragadja.

A második generáció: a „Nagyapák és Nagyanyák“ a kufsteiner, az amerikai telepes gyermekei története, akik idegenben születtek, hazavágytak, munkában őrlődtek fel. Jankovich Marcell a Meszlényi-család ivadéka és ketős rokonságban van Kossuth Lajossal: a világhírű hid- és alagútépítő Kossuth-fiúk emléke átátetszik a regény fátyolos sorain.

A harmadik generáció: „az apák és anyák“, a mi szüleink élete, a kiegyezés utáni időkben. Kossuth Lajosnál kezdődik Turinban, ahol a gyermek Jankovich Marcell két felejthetetlen vakációt töltött, mint a pátriárka vendége. A magyar feltalálók szomorú sorsát írja le az egyik Lázár-ivadékban, akinek zsenialitását idegenek használják ki, maga pedig elpusztul. Az Irinyiek, Bólyaiak emlékét idézik a tragikus sorok.

A negyedik könyv: „a Fiatalok“ az 1920-as éveket írja le olyan bátor hangon, amilyenem kevés magyar író mert nyúlni ehhez a témához. A feltámadásról ír, melyet nem magunk akarunk kieroszakolni, hanem amelyben hinni kell... Lázár Kálmánt nemzetgyalázással vádolják, a bíróság felmenti, hiszen hős volt, ellenforradalmár volt, csak nem gyalázhatta nemzetét... Nagy, keserű tapasztalatok, a magyar élet legfájóbb idegducát érintő, bús és igaz megfigyelések...

Jankovich Marcell könyve szép, teljes és igaz magyar könyv, a magyar regényírásnak egyik legszebb terméke. El kell olvasni mindenkinek, aki a magyar sors összefüggéseit keresi ezekben a

nyugtalan napokban és hinni kell vele együtt, hogy valahol már hajnalodik... T. S.

Fekete István: Zsellérek. Regény. (Az Egyetemi Nyomda kiadása.)

Fekete István nem egészen új ember az irodalomban. Eddig is dolgozott a lapokban, hol vadászrajzai és novellái jelentek meg, ifjúsági regény-pályadíjat is nyert, de neve csak most vált igazán ismertté, amikor az Egyetemi Nyomda regény pályázatán 193 pályamunka közül az ő regénye nyerte el a háromezerpengős díjat.

A vasvármegyei derék gazdasági intézőt méltán érte ez a kitüntetés, mert könyve nemcsak figyelemreméltó próbálkozás, hanem kiforrott írói tehetség értékes munkája.

A Zsellérek, mint címéből gondolnók, nem a falusi szegényekről szól, hanem Zsellér Péternek, egy jómódú parasztgazda fiának élettörténete. Az eszes kis parasztfiút apja beadja a közeli kisváros gimnáziumába. Itt tölt nyolc esztendő, mint Tamás bácsinak, a kőművesmesternek kosztosa, egész életre szóló barátságot köt Ughy Lacival, a tisztartó fiával, átéli a háború, az összeomlás, a kommunizmus, majd a nemzeti talpraállás nehéz idejét, s végre az érettségi bizonyítvánnyal a zsebében ott-hagyja az iskolát.

A regénynek ez a nagyobbik és értékesebbik fele, önálló kis remek. A gyermekiből férfiasná fejlődő lélek finom és művészi rajza, kitérő korrajzi háttérrel, melyet az tesz újjá és eredetivé, hogy az országos eseményeket egy diákgyerek lelkében tükrözteti.

A regény második része, mely Péter és Laci pesti jogászéletét mondja el, már sokkal vázlatosabb, a pesti élet rajza szintelenebb. Lélekrajzilag azért ez is érdekes. Péter „a faluból kinőtt s a várost meg nem érti soha“, ez az alapmotívuma az egésznek. Nem látja tisztán a jövőjét, de lassanként meggyőződik róla, hogy a városi élet nem neki való, s hogy folytatnia kell apja munkáját, de nagyobb tudással s paraszttestvérei javára is. Doktori diplomáját tehát nem arra használja, hogy ügyvéd vagy hivatalnok legyen, hanem hazatér falujába és gabonaértékesítő szövetkezetet alapít a falubeliekkel együtt. Laci barátja is követi példáját, ő is gyakorlati ember lesz, s belép apósának fűszerkereskedésébe. Ez volna a regény irányzatossága, de fő-tendenciája a magyar földnek és népnek szeretete, mely mélyen él az író szívében s átmelegíti munkáját. Ez a legmegkapóbb az egészben s az írónak igazi józan magyar komolysága és mértéktartása,

mely távol áll az újabban divatos parasztimádástól és úrgyűlölettel egyaránt.

Kiegyensúlyozott lélek, aki a népeletről nem fest sem ábrándosan utópisztikus, sem túlzottan sötét képet. A mai olvasó talán nagyon is idillikusnak találja falusi rajzait, akár csak a Gárdonyiét, de semmiesetre sem hamisaknak. A falusi életről tulajdonképpen nem is ad nagyszabású, összefoglaló képet, csak a szüretre, karácsonyra s nyári vakációra hazalátogató diákjainak élményein keresztül rajzolja a falut. De így is igen melegen és színesen.

Természeti képeinek frissége megkapó. Milyen hangulatos például a következő kis leírása: „A könnyű hintó mögött alig száll por. Az őszi esők készítik már a sarat. A kukoricaszár kupacokban van, a kökény bogója elvált már a zöld levéltől és hamvaskék, mint az apró szilva. A tarlók belefördültek a szántások barna barázdájába. Az útszéli jegenyék remegnek valamitől, amit csak ők látnak és hajlós águkon varjú károg. Messze a lapályokon már köd ereszkedett a völgy ölébe és a kocsi-val versenyt szalad az alkonyat“. Vagy amit az öreg tölgyfa-asztalról mond: „Ez az asztal volt a régi Zsellérek kenyértartója, a búcsúi ebédek tanuja, az örömök résztvevője

s a bánatok osztályosa. Lapját feketére fogta az idő. Itt szokott ülni öregapja, ott az apja. A gond könyöklése és kicseppent bor érlelték ezt az asztalt. Innét indultak el és ide jöttek vissza. Nagy dolgokban itt határoztak“.

Külön kell megdicséernünk tökéletesen magyar-ízű, színes, egyéni stílusát, mely igazi művészre vall.

Reméljük, hogy ezután gyakrabban találkozunk majd Fekete István nevével, s könyveiben a falusi magyar életnek még sokoldalúbb és monumentálisabb rajzával.

Szinnyei Ferenc

Cholnoky Jenő: A Földközi-tenger: (Franklin kiadás.)

A történelem tanúsága szerint azok az ókori népek, amelyek a mai Európát elindították a művelődés útján, mind a Földközi-tenger partvidékén léptek a történelem színpadára. Mezopotámia földje 8000 éves történeti multtal dicsekedhetik, Egyiptom multja 7000, Görögországé 4000, Rómáé 3000 év története. Mi az összefüggés a népek története és a Földközi-tenger között? Mi hajtotta ezeket az ókori népeket a nagy beltenger felé? Mit kaptak tőle?

Ezekre a kérdésekre ad választ és gyönyörű magyarázatot *Cholnoky Jenő* legújabb könyve: *A Földközi-tenger*. A nagy magyar tudós elviszi az olvasót a partvidék egy-egy jellegzetes pontjára és ott letűnt civilizációk romjaiból újra építi

a multat, mert csak így lehet bizonyítani, hogy ami volt és lett, szükségképen volt és lett. De könyve korántsem valami száraz tanulmány, hanem szellemes, érdekes csevegés, amire csak az a tudós vállalkozhatik, aki olyan fűszerrel tudja ízesíteni mondanivalóját, mint *Cholnoky Jenő*. Ime néhány, ízelettől: *Nápoly* görög város volt, neve görög szó: Nea-polis = Új város; a múmiák anatómiai tanulmányozása kétségtelenné tette, hogy a fáraók népe több ezer évvel ezelőtt is ugyanaz a hamita nép volt, amelyik ma túrja ott a földet; a római civilizáció mélyen behatolt a Szaharába; a zsidók K. e. 597-ben sem tudtak beleilleszkedni a befogadó nép lelkületébe és „internálni“ kellett őket; Granada környékén az öntözővíz ötszöri aratást tesz lehetővé egy esztendőben; a vandálok országot alapítottak Dél-Spanyolországban, ez volt vandalluzia, mai nevén Andaluzia; Velence alapítói egy magas parton (rio alto = magas part) kezdték építeni a várost, ennek emlékét őrzi a Rialto-híd; a Cattarói-öblöt *Nagy Lajos* királyunk hatalmas láncsal zárta el s a helyet ma is *La Catena* néven nevezik; *Arisztarhosz* görög tudós megállapította 1800 évvel *Kopernikus* előtt, hogy a Föld a saját tengelye körül és a bolygókkal együtt a Nap körül forog; és így tovább.

Közben azonban megismerkedünk — csak úgy mellékesen — a könyv igazi tartalmával is: a Földközi-tenger egész életével, vizével, éghajlatával, partvidékével, a partvidék hegyeivel, te-

hát csupa olyan dologgal, amiből meg lehet érteni, hogy a Földközi-tenger történelemformáló ereje a közeljövőben is hatni fog. Ez teszi *Cholnoky Jenő* könyvét igen-igen aktuálisá ezekben a napokban.

M. Gy.

Németh László ; Szerdai fogadónap. Franklin kiadás.

A forradalom kitörése után Jó János hazaviszi fiát a városból, hazamentit, hogy aztán a faluból is a szőlőhegyre mentse, amikor a kommunizmus már Sáriba is elér. Itt a faluban, a szőlőben egy részeges jegyző, majd később egy nagyhangú ujságíró fecsegésén át ismerkedik meg Péter Barbiánnal, a tudóssal, akit a forradalom utáni konszolidáció szellemi vezérének tekint. Péter leérettségizik, Pestre kerül s most márszemélyesen is érintkezésbe kerül Barbiánnal és körével, s mert hevesen, ösztönösen él benne, hogy mindenkinek fölébe kerekedjék, lassankint ki is ábrándul belőle. Ennyi körülbelül az *Utolsó kísérlet* új kötetének lényege. Az utolsó lapok újabb köteteket ígérnek. A regényciklus továbbnyújtja csápjait, új figurák jelentkeznek s kissé erőszakolt szabályossággal tér vissza mindenki, akit eddig megismertünk.

Nehéz és nem is tanácsos valami-féle konvencionális regény — esztétika alapján figyelni Németh László ciklusának alakulását. Olyan időt élünk, amikor a legtöbb író kötelességének tartja, hogy sajátos, egyéni, mindenkitől elkülönülő műfajt és modort teremtsen magának. Németh László éppen nem kivétel ebből a szempontból. Tanulmányműfajt, tanulmányhangot mindenestre a legelsőik között teremtett

magának, lírai, személyes, nagy átütő-erejű, heves stílusú írásai iskolát és epigonokat teremtettek. Ha regényéhez akarunk hozzászólni, ott is sajátos formáját, az általa alkotott gyakorlatot s annak eredményeit kell összemérnünk. Hogy a szerkezet eltolódott, hogy a vitázó részek túltengenek, hogy az *Alsóvárosi búcsú* kinlódó sexualitása egy csapásra megszűnik, hogy az író utánaszalad elejtett alakjainak, hogy megegyeszer kapzsian odamarkoljon mindenkit Barbián köré, talán nem is igazi kifogás a Németh László-féle regénytervvel, regényműfajjal szemben.

Vannak azonban a regénynek valóságos hibái is, amelyek a feltételezhető szándék és az eredmény összehasonlításánál tűnnek ki. Erőteljes és plasztikus a falu, lanyha, erőtlen, karikatúraszzerű, vezércikkszólamokra hasonló a városi környezet. A jellemzés eszközei monotonak, unalmasak lesznek. Különösen a második részben Németh László az «egyszer megcsinált s most már továbbblóduló módszeres művészet» felé halad, a rövid pillanatokba minduntalan drámákat sürit bele, minden szemöldökrántás oldalakat beszél s Barbián egy arcmozdulata vagy három oldalon át ad elő szándékolt és letagadni akart, ellentétes gondolatokat. Ha az *Alsóvárosi búcsú* Péteréhez nem illettek a szájába adott gondolatok, túlzottan látszik az egyetemista Jó Péter érdeklődése köré is. Vagy, ha ez a kifogás sem áll meg Németh László mértéke előtt, még mindig félős, hogy Jó Péter szellemi képességeinek alakulásában megvan-e a kellő fokozat s ez a fokozás továbbvihető-e? A viták már úgyis a leg-

magasabb kérdések körül mozognak, már úgyis eléggé önkényesek és rendszertelenek. A vitaanyag nincs kiegyensúlyozva. Bögözi ugyanazon magas intenzitással beszél tévedéseiről mint Barbián, vagy Jó Péter a maga igazáról. A próféta Németh László nem tudja türtőztetni magát, mintha mindegy lenne, hogy mit profétál, a herezist is az angyalok nyelvén adja elő. A gyámoltalan olvasó elvész a ragyogóan megírt ellentmondások pergőtüzében s zavartan figyel a kegyelmes istenek szemhéját, vajjon melyik rándulás árulja el, hogy kinek van igaza? Az igazság már nem az érveken látszik fordulni, hanem bizonytalan megérzéseken, intonáción, vagy éppen az író rosszkedvén.

Bármennyire elismerjük is Németh László tehetségét, művének nagyvonalúságát, a regényíró Németh Lászlóval szemben a legtöbb óvatosságra s tartózkodásra kényszerít. Az aggodalom, a tartózkodás nem politikai természetű: attól félünk, hogy a tételeknek a művész esik áldozatul.

Lovass Gyula

Hegedűs Zoltán: Az örök dokk fölött. (*Versek.*)

Hegedűs Zoltán a nyugtalanság költője. Lázító eszméket hirdet, hogy néhány lappal odább gúnyosan megtagadhassa; okos verseket ír, — mert ma ez a divat — hogy aztán fittyet hányjon a nagyképűeknek; hónapos szobát ígér kedvesének, hogy a durva valóságot annál inkább megtagadva, kápráztató színekkel ékesítse föl: csupacsupa ellentmondás.

Egy vergődő, önmagával vívódó költő mezteleníti le magát, hogy aztán királyi gögbe burkolódzva: önmagát keresi, minden sorban, amit leír.

Valami — szinte megmagyaráz-

hatatlan — kettősség van természetében: egy lázadó és lázító harcos, aki olykor profétának érzi magát és egy csöndes, alázatos másoló barát. Egy harcos, aki bátor és szilaj, amíg fényt érez maga körül, amíg látja feje fölött a napot, de aki már nem bízik abban, hogy ő a választott amint éjszakába hajlik az este. Dideregve vonul el ilyenkor és a gyertya pislákoló fénye mellett rádöbben arra, hogy talán nem is próféta, hanem csak egy néma szerzetes és most alázatosan virraszt birkózva-gyötrődve a szavakkal, hogy lassan-lassan csengő sorokká faragja. De ha pirkadni kezd, a terebélyesedő fényvel együtt nő biztonsága, ilyenkor megint vátesznek érzi magát és ez így megy szünős-szüntelen.

Programverseibe bebecsüzik egy-egy semmitmondó frázis, de bőségesen kárpótol mindezért azokban a verseiben, ahol megtalálja önmagát. Szerelmi lírája egészen újszerű és friss: egy egészséges költő szerelmi élete tükröződik bennük. Nyelve színes, elavult szavakat elevenít fel, régieknek új jelentést ad. Képei művészi miniatűrök, ritmusa dallamos; egy-némelyik szinte megzenésítésre vár.

Hegedűs Zoltán a nyugtalanság költője: ha ma l'art pour l'art költő, holnap bizonyosan népies zamatú verseket ír. A négy «Vázlat» remekbe készült négy kis zsánerkép, csupa erő és szépség. A kötet egyik legérdekesebb verse a «Szamosparti mese» Byron-féle elbeszélés, élénk és bájos.

Versei ott a legsikerültebbek, ahol elfelejti, hogy mi a divat, ahol nem akar okos lenni. Keresi önmagát, lázít és megalázkodik, de mindez nem üres póz: mögöttük olyan valakit érzünk, aki nemcsak költő, hanem ember is.

Hegedűs Zoltánt nehéz be-
skatulyáznunk, versei váltakozó értékűek, de a jók arra mutatnak,

hogy a megújuló magyar líra egyik legértékesebb alakja lesz.

Végh György

Bán Aladár: Uráli dalok. (A Petőfi-Társaság kiadása, Budapest, 1939.)

Az érdemes kiváló költő és műfordító, a finn-ugor népekkel való rokonsági gondolat fáradhatatlan és elismert munkálója e tárgykörből való eredeti verseit és finn s észt költőkből való fordításait gyűjtötte egybe e csinos, formás kiállítású kötetbe. Mint előszavában mondja: az „uráli” jelző a finn-ugor népekre és a hozzájuk számított szamojéd nyelvcsoporthoz vonatkozik s nemcsak költőibb, egyszerűbb és kifejezőbb ez a szokásos elnevezésnél, hanem utal az ural-altájai tágabb értelmű közösségre is. Örömmel láttuk viszont a könyvben Bán Aladárnak a különböző néprokonsági ünnepeken elhangzott nemes patoszú és emelkedett eszmei tartalmú, szép hazafias költeményeit. A műfordításoknál elsősorban tekintettel volt ugyan azoknak a velünk való vonatkozásaira, mindazonáltal egységes és érdekes képet adott az uráli népek költészetéről. Itt találjuk a finn poézis fejedelmének tekintett Runeberg — aki tudvalevően svéd nyelven írt — több klasszikus vetetű költeményét, köztük a finn himnuszt is. A többiek: mint Eino Leino, Arvi Järventaus (az előbbi: „A magyarokhoz”, a másik: „A magyar néphez” c., melleg testvéri érzésről tanuskodó ódával szerepel itt), Larinkyösti ismereteseek nálunk más munkáikról (Järventaus regényét éppen e sorok írója ismertette a Napkeletben). De Koskennie-

mi, Vilijo Kajava, Karanko („A testvérnépekhez”), Siikaniemi („Köszöntelek, Budapest”), Kaarli Stalte („A liv nép himnusza”) és különösen: Uuno Kailas, a világháború utáni finn líra korán elhunyt, igen tehetséges művelőjének költeményeiben is elgyönyörködünk, míg az északteknél K. E. Sööt pompás versei („Magyarhonba indulóban” c. s egyebek) kapnak meg főként Gustav Suits, Anna Haava, Lydia Koidula, M. J. Eisen, J. V. Jannsen, Ernst Enno és másokéi mellett.

Mihály László

Dénes Gizella: A hegyek hercegnője. (Ifj. regény. Szent István-Társulat kiadása.)

A regény minden során meglátszik, hogy milyen szeretettel nyúlt témájához Dénes Gizella, aki hazájának, a gyönyörű, vadregényes Mecseknek állított műhatatlan emléket ebben a könyvben. Egy elfeledett, szinte ismeretlen Szent István-sarjadékot helyezett a könyv középpontjába, sugárzóan tiszta kereszténységével és üdítően kedves leányalakjának feledhetetlen rajzával. Margaret szülei Angliából menekültek, de leányuk már itt született, magyarnak nevelkedett, s bár később a skótok királyasszonya lett, mégsem feledte a magyar föld varázsosan szép tájait. Barátsága egy magyar várúr pogánymódra nevelt, árván maradt lányához símogatóan kedves és az egész könyvön áthúzódó könnyű, tisztarajzú szerelem hozza közelebb az olvasó szívéhez ezt a valóban történelmi levegőjű, értékes, gyönyörű stílusú regényt.

Nagy Méda

SZÍNHÁZ

/ AZ ÚJ HAMLET

Shakespeare-felújítás a Nemzeti Színházban.

«Mindig éreztem valami hiányt és soha egészen nem állott előttem az a Hamlet, akit Shakespeare oly mély pszichológiával és erős fantáziával rajzolt.» Gyulai véleményét azóta majd nyolcvan esztendő színi bírálói vethették saját benyomásaik alapjául, s bár a századforduló óta két nagy és mély színész, Pethes meg Ódry, nagyot lendített a mérlegen, az a bizonyos hiányérzet alighanem örökre jelentkezni fog, hiszen a kritikus Hamlet-ideálja is multhatatlanul egyéni valami, az volt nyilván a Gyulaié is, hiába sürgette *«azt a Hamletet, akit Shakespeare rajzolt»*.

Erre a szerepre a színész is csak egyéniségének legsajátabb vonásaival felelhet, s akkor jár a legjobb úton, ha ezt teszi; ments' Isten, hogy elődeinek akár legnagyobb hatású mozzanatait *átvenni* igyekezzenek, az ilyesmiből preparátumnál egyéb nem várható. Maga Hamlet mondja a színész szavalata után, hogy az *«egy eszmeképhez úgy hozzátöri lelkét, hogy arca elsápad belé, könny ül szemében, rémület vonásin, a hangja megtörik, s egész valója kíséri képzetét»*. Hamlet játszójának problémája az, hogy minő *eszmeképet* hordoz magában erről a feladatáról, mi az, amihez belőle ilyen szinte fiziológiai teljességig hozzá bírja törni lelkét.

Az új Hamlet, Uray Tivadar, tiszteletet parancsoló művészi becsületességgel, tulajdon lelkében kereste a visszhangot szerepére. Két évtizedes színészi multja gazdag tapasztalatokkal támogatta, meg is ajándékozta az alakot mindazzal, amit annak nábobí változatosságú világa befogadhat. Megajándékozta ifjúi kellemmel, természetes előkelőséggel, finom idegéllettel, éles ítéllettel, igen nagy nyomatokhoz jutó játékos szenvedéllyel, s az egészen összhangzatosan uralkodó estétikai sugallatossággal. De valahogyan adósa maradt egy nem kevésbé megkívánható sugallatossággal: *a szenvedés nagyságáéval*. Ezért helyeződött át a hangsúly az ő alakításában minden eddiginél nagyobb mértékben az aktivitás mozzanataira, s ezért szőtt igen finom, de valójában inkább csak színészi maestria színeiben ragyogó virágszönyeget az önemésztő gyötrellem szédítőbb örvényei fölé. Oberon álomszerű szépségétől a méla Jacques kiábrándult, fanyar bölcseségéig minden árnyalat fölillant ebben az alakításban, csak a *«kizökkent világ»* helyretolásának nyomasztó, mázsás erkölcsi felelőssége nem fűtötte eléggé lelkét. Kétségtelen, hogy további előadások során penetrációja még elmélyülhet (ezt eddig valamennyi Hamlet-elődjénél tapasztal-

hattuk), de már nem ennyire kétségtelen, hogy színészi lelke a hamleti lélek valódi termőrétegébe alá bírja bocsátani gyökérszálaait; ha alá: akkor alakításának kevesebb lesz a fénye, és több a melege.

* * *

Az új Hamlet körül a tragédia egész színpadi szolgálata megújult. Németh Antal rendezése jólesően tartózkodik, ami kétesértékű ötletek erőszakolását illeti, érezhetően a lényegét kívánja szolgáltni. Hogy a regei bizonytalanságot konkrétabb *történelmi* színekbe öltözteti, igen vitatható törekvés. Maga Shakespeare a helyi és időbeli vonásokat fölényes önkénnyel kezeli, épp ezért a nagyon tehetséges Horváth János «hiteles» Helsingörje semmivel sem kevésbé *díszlet*-jelentőségű, mint a korábbi előadásokon látott díszletek; ugyanez áll a jelmezekre, hol különben a vikingszerűség most is renaissance-elemekkel keverednek. A várkastély képe megkapó, különösen a csekély résztvevőjú szellemjelenetben; ha sokan vannak a színpadon: egy kissé útjában áll a jelenetek szabad kibontakozásának. S mikor azután a vár belsejét látjuk, keresztmetszetben: ez a hiba fokozódik. Hogy Hamlet szavával mondjam: csupa «örhely és dutyi» lesz belőle, hol falak és lépcsők állnak a szereplők útjában, s mozgásukat a legszenvedélyesebb fordulatok közben is óvatosságra intik.

A szereposztásban viszontláttuk két jelentős feladat régibb gazdáját, Mátray Erzsi szép megjelenésű, szép beszédű anyakirálynéját, kinek dicsérhetjük nemes mértéktartását, de valamelyest nélkülözzük *egyénibb* lelki válságát, meg Rápolthy Anna finom, csak némileg súlytalan Opheliáját. Kiss Ferenc királya kitűnő, az utóbbi években a művészek talán legkülönb alakítása. Pethes Imrétől többször hallottam, hogy a tragikusan öblös Claudiusok helyébe végre azt kívánná, akiről Hamlet beszél: az iszákos hedonistát, amorális, de diplomata-szimatú zsarnokot, a «korona zsebtolvaját». Kiss Ferenc ezen a csapáson haladt, remekül vegyítve az élethabzsoló bővérűség s az alattomos ellenjátékos-ösztön színeit. Abonyi Géza gyönyörű, áttűzesedő versmondása hatalmasan megnyilvánította az első színész szerepét (az *Egérfogó* jelenetében kár volt — valami *vélt* korszerűség érdekében — recitátorra lefokozni). Gózon Poloniusát attól féltettem, hogy clown-ná silányul; ez nem történt meg, de shakespearei zamata is hiányzott, főleg udvarmesteri tekintélye (látta-e a művész Gál Gyulát?); szenilitás áradhat Poloniusból, de együgyűség semmiesetre. Lehotay Szellemé követésreméltón tisztelte a szöveget és a vers törvényeit. Ungvári Horatiója megnyerően férfias, Szabó Sándor Laertes eleinte üres, de a továbbiakban belemelegszik. A nagy monológ «nyitány»-szerepét minden bíráló elítélte; kár is erőszakolni az egész zenekari kripta-jelenetet (a *két hónapja* elhunyt királynak már szarkofágja is van, s még hozzá ilyen idővert kőből?). A megoldás egyszerű, akár a Kolumbusz tojásáé: a monológot sürgősen vissza kell helyezni oda, ahol azelőtt elhangzott.

Sasfészek. *Bibó Lajos* színműve a *Nemzeti Színházban*.

Nem «apák és gyermekek» örök ellentétének drámája ez, noha a szülői önzés indítéka fokozottan megvan benne. De az író nem fordul *ellene*, s nem áll a fiatalság mellé, legalább is nem úgy, hogy ítélete az apai elvakultságot sújtsa. Sőt: szívvel-lélekkel együttérez ennek elkeseredett harcával a magányosság réme ellen. Különleges esetet rajzol, melyben az általános elbírálás érvényessége megtörik. Hőse maga is fölötté áll szinte minden elképzelhető átlagnak, a teremtő zseni jogán, mely magán-életében és művészetében egyaránt elszigetelődött, s most végső erőfeszítésével gyermekeinek szeretetét, testben-lélekben való jelenlétét akarja zsarnoki módon megmenteni magának. Minden egyebet kivetett már szívéből, életet, világot, s mikor fia meg leánya végül is a tulajdon életének útjára lép, őket is kivetné magából, hogy a megalkuvástól megmentse önmagát; le akar mondani minden békülésről, hogy megbékélhessen önmagával. De az olimpusi önzés még a fájából kinőtt embernek sem adta meg erősségül és vigasztalásul: itt is megtörik ereje, a fájdalommal múlhatatlanul együttjár az önvád ébredése, s ezzel a megbocsátás szaklató vágya. *Bibó* színműve valamelyest emlékeztet a *Naplemente előtt*-re s talán az *Ahol tilos a szerelem*-re is, de főalakja, az apa és családfe, még kizárólagosabb gyujtóerővel áll a cselekvény fókuszában, mint ezekben. Innen van, hogy lélekrajzoló gondja is majd pusztán erre az egy alakjára szorítkozik, a többit töredékesen, sőt olykor érezhető törésekkel állítja oda mellé, s nem egy pontban még a szükséges tájékoztatással is adós marad. Ez méginkább hozzájárul a dráma *monológ*-hatásához és érdekességéhez.

Természetesen ugyanez áll az előadásra is. Csontos a nagy szobrász szerepében megvalósítja azt, ami színpadon jobbra a legmegvalósíthatatlanabb: hitelt szerez a zseninek. Magával hozza azt a jelentékenységet és érdekességet, ami nélkül az alak kurioziummá, vagy szánatalmas köresétté torzulna; valóban tragikai magaslatra emeli a — rögeszmét. Mellette Makay Margit tartózkodó művészete diadalmaskodik a sógnőv áldozatos szerelmének rajzában. Somogyi Erzi a drámái kitérésekben némileg bizonytalankodott, de utolsó felvonásbeli búcsúzkodása az apai háztól mély, őszinte átérzettségével mindenkit megkapott. Timár is inkább meleg lírájával hatott, semmint «műszaki» kiválóságának hitelével. Olty Magda szerepe megoldhatatlan, Szőrényi Éváé pedig a második felvonásközben szinte visszajára fordul. Maklárny fanyarabb egyénisége e meglelelkű *raisonneur*-alakhoz nem egészen talál. Nagy Adorján rendezői gondja és tudása ezúttal is derekasan helytállt magáért.

Oblomov. *Beczássy Judit* *Goncsárov*-dramatizálása a *Vigszínházban*.

Nem mondhatnám, hogy *Oblomov* a legdrámaiatlanabb regény, mert van olyan drámaiság is, mely a lelkiélet legmélyén zajlik le, olyan válságok és gyötrelmek közt, aminek a külvilággal való érintkezésben sem merülhetnek fel. Hanem a regény épp azért regény, hogy a maga eszközeivel mélyére hatolhasson az ilyen válságoknak és gyötrelmeknek, melyek felől a dráma legfeljebb egy-egy felvillanásban adhat hírt. De ebből következik, hogy az ilyen regényhez nem tanácsos színpadi igényekkel közelíteni, mert lényegükben megközelíthetetlenek maradnak. *Beczássy Judit* maga is regény-

író tehetség, s most a színpadon sem tagadja meg a regény szelleméhez való hűséget. Ez annyit mindenestre biztosít, hogy Goncsárov remekművét nem hamisítja meg és olcsósítja el olyan «szerzői» elszánt-sággal, amilyenek áldozatává lett néhány évvel ezelőtt a Flaubert *Bovarynéja*. Érdeme, hogy a *hangulati* elemeket a lehetőségig megmenti, s kivált a színmű elején fel bírja bennünk idézni — legalább is olvasmányemlékeink támogatásával — a regény benyomás-élményeit. De a három felvonás nyolc képén át a tespedés légkörét nem bírja el a színpad, kivált, ha a részletrajznak az az élénksége sem ellensúlyozza, mely pl. a Csehov-színművek állóvizét olyan izgatóvá fodorztatja. Talán a tett emberét, a céltratóró Stolczot kellett volna nagyobb ellenjátékosi nyomatékhoz juttatni, de ez szinte kiesik a darabból, s amikor a végén újra elibént kerül, akkor meg afféle szentimentális epilógus hősévé lesz, melynek semmi köze a Goncsárov-regényhez, nem egyéb művirág-koszorúnál a nagy élvetetemetkező sirján.

Hegedüs Tibor rendezése is inkább képekben gondolkozik, mint szerves fejlesztésben, mintahogy valóban a képhangulat a legtöbb, ami itt elérhető. Ezért marad meglehetősen egyhangú az Ajtay Andor különben igen gondos Oblomov-rajza is. Mellette hatásosabb feladat Biharyé az öreg Zachár szerepében, de ő meg egy kissé rikitóan színez. Dayka Margit Ágotája a csöndes vallomásban talál leginkább magára; megokolatlanul libegő mozgását modorosnak éreztük. Somló István alig kelti a tetteben éró Stolcz hatását. Hidvéghy Valéria itt-ott még visszaesik a színiiskolába. Kőműves Sándor csinovnikja a legoroszabb ízű alakítás valamennyi közül. Baja Benedek színpadképei finomak.

Okos házasság. *Fendrik Ferenc vígjátéka a Vígsházban.*

Egy ügyes jelentkezés és több évi hallgatás után szólalt meg újra a még most is igen fiatal szerző. A modern házasság elvi és gyakorlati felfogását feszegeti saját vallomása szerint gyökeresen «nőpárti» darabjában, a kölcsönös szabad-*elvűség* csődjét, mely nyomban jelentkezik, ha a férj hűtlenkedésére az asszony ilyesminek akár csak *látszatával* is akarna válaszolni. Nem állítjuk, hogy «tétéle» hamis, de az is kétségtelen, hogy modernség egy csipetnyi sincs az egész kérdésben, hiszen *Francillon* problémája sem volt más, mintahogy asszonyutódaié sem, egészen Bókay *Féleségéig*. Fendrik főerénye a friss fordulatosság s a pillanatnyi helyzetek talpraesett színpadi értékesítése. Viszont a kifejlésben, hol felfogását meggyőzővé kellene tennie, meginog, s úgy teremt «jól-végződést», hogy egy kicsit támaszkodunk tartósságában. Az «okos házasság» elvileg megbukik ugyan, de gyakorlatilag nem mernők kezűntet tűzbe tenni azért a megtört bárányért, aminek a kokottok gyámoltítása mellett boldogtalankodó férj egyszeriben mutatkozik.

Kedvesen, színesen pereg az előadás. Muráti Lili keresetlen, meglehetősen fiatal asszonyában különösen örömről telt, lágyabbá, árnyalatossabbá váló beszéde sok jóval biztat. Mágori Mária most másodízben is bebizonyította, hogy tartalmas, valóban lelki fedezetű hang került vele az együttesbe. Fejes Teri az operett némi műfaji nyomaival meglepő színészi beleélő képességet egyesített. Básthy Lajos jólesőn higgadt játékját is elismerés illeti. Somlónak nem ez a sajátképi területe, de rutinja átsegíti a nehezen. Horváth Árpád rendezői munkája kifogástalan.

Illetlenség. *Matolcsy Andor társadalmi szatírája a Belvárosi Színházban.*

Magában véve az az «illetlenség», hogy akinek holt híre kelt, eleve-
nen megkerül: sokszor megesett
regényekben és szindarabokban.
Matolcsy esete is ez, de voltaké-
pen nem ez áll szatírájának tengelyé-
ben. Az ő feltámadottja nem lehet
olyan fölényes farizeus-gyászú el-
síratoívai szemben, mint irodalmi
sorstestvérei általában, mert he-
lyette és némiképp az ő hibájából
valóban áldozatul esett egy fiatal
emberélet. A repülőgépszerencsét-
lenség (aminőhöz hasonlóan fáj-
dalmas emléke a közelmúltból
kísért fel) nem túlságosan alkalmas
rá, hogy «társadalmi szatírját»
ezzel kapcsolatosan suhogtassa meg
az író, s főleg, hogy ilyen olcsó és
kiszéltelen nőügyekkel körítse a
kézzel nyersen feltárlt «szenzációt».
Különbén is a nyersség a főhibája.
Műhelytitkai a szerkesztőségi élet-
ből a «hiteles» vonások olyan mohó
és válogatás nélküli zsúfolásával
rontanak ránk, hogy rajza egészé-
ből éppen a művészi hitel hiány-
zik. Dialógusában tehetséges és tel-
italálatú mondatok pongyola el-
sietettségekkel és irodalmiaskodó
ürességekkel váltakoznak. Aki a
napilap-erkölcsök fölött akar le-
begni, az írói biztosságban is emel-
kedjék a napilap-színvonalú stílus-
kiskiklások fölé, s ne mondja pl.
önmagát a színlap-ujtságnak irt
nyilatkozatában «benőtt agyalágyú
szerző»-nek! Magyar embernek
benő a *fejelágya*, de az agyalágya
(ha történetesen ilyenekkel is rendel-
kezik) bizony be nem nő soha.

A rendezést is a szerző látta el,
határozott ügyességgel. Színészgár-
dája teljes igyekezettel támogatta.
Boray mackó-kedvességű segéd-
szerkesztője messze kimagaslik be-
lőle. Ladányi Ferencet most láttuk
először, ő játszotta az «illetlenkedő»
halottat, rokonszenvesen, férfiasan,

néhány helyen igen biztató drá-
maiassággal. Turay Ida a furcsa
hősnőt, aki egyetemi hallgatóból
s valami amorális «cefetké»-ből van
összegyúrva, édeskés szirupba
mártva enyhítgette. Szende Mária
elszánt pesti szépasszonya meg-
lepetésszámba ment eddigi átszel-
lemült alakításai után. Bilicsi,
Tompá, Miskey jó karikatúrái mel-
lett még Bató László lelkes fiatal-
sága is említést érdemel.

Fenség, fizetek! *W. Somerset
Maugham komédiája a Pesti Szín-
házban.*

Egyre gyakoribb, hogy évtize-
dekkel ezelőtt bemutatott «újdön-
ságok» támadnak fel színpadjain-
kon, aligha annak jeleként, hogy
az igazgatók valami túlzottan sok
előadnivalóval rendelkeznek. Ezt is
játszotta már a Magyar Színház,
más címmel. Azóta pedig leszár-
számzóihoz is szerencsénk volt,
bohózatban, operettben, minde-
nütt, hol valami éhenkórász alak
a rang és tekintély pávatollaival
ékeskedik. Maugham annak idején
szintén ilyen franciás iskolájú da-
rabokon kezdte, de azzal a tagad-
hatatlanul eredetibb ötlettel, hogy
az ő álfőhercege a végén — való-
dinak bizonyul, ő tehát *lefelé* pin-
cérkedik és nem *fölfelé* főherceges-
kedik. Angollá pedig az teszi
szatírját, hogy éle a sznobság
ellen irányul, aminek kipécézését
a szigetország közönsége évszáza-
dok óta változatlanul élvezi és he-
lyesli. A Pesti Színház Harsányi
Zsolt jól perdülő fordításában jó-
kedvűen játssza az álpincérről
szóló álújdonságot — a siker való-
dinak ígérkezik. Perényi bonviván-
hajlékonysága, Vízvári Mariska és
Huszár Károly izes humora s a
többiek együttes igyekezete is ke-
zeskedik föléle, nemkülönben a
Horváth Árpád stílusértő rende-
zése.

F I L M

HALÁLOS TAVASZ. VIKTÓRIA KIRÁLYNŐ. GUNGA DIN

A Zilahy Lajos regényéből készült filmről, a *Halálos tavasz*-ról óriási közönségsikere ellenére sem tudunk elismerőbbet mondani, mint hogy a magyar filmek vonalából feltétlenül kiemelkedik, de a filmi szemlélet mértékével mérve éppen hogy megállja helyét. A regény témája, a mult századvégi romantikus szerelem, olyan téma, amely az Orgonavirágzásban a nagyszerű szereplőkkel és a rendező kiváló munkájával őszintén és élményszerűen hiteles, és éppen ezzel tudta megfogni a szíveket. A *Halálos tavasz*ban a szerelem ilyen romantikája nem hat hitelesnek. Jávor vontatottan lépked, de nem úgy, mint aki beteg a fájdalomtól, hanem mint aki *mutatja*, hogy beteg a fájdalomtól. A regény levegőjét érezzük mindenhol, de ez éppen hibája a filmnek. Mindenki úgy jár-kezel benne, mintha regényhős volna, átszenvelgi a regényt, a regényességet és úgy alakít, ahelyett, hogy átelné, amit a regény mondani akar, és eleven, a film vásznára kíváncsozó hőst formálna a csupán elképzelt alakból. Helyénvaló és jó jelenet, amikor a film elején a főszereplő grammofónlemezzel hallgatja szerelmese hangját. De amikor ez a grammofónjelenet még négyszer-ötször megismétlődik a filmben, már nem látjuk ennyire helyénvalónak. Cselekmény nincs, csupán a hangot halljuk, a hangnak van alárendelve a film, pedig fordítva kellene. Amit látunk: a főhős ül, hallgatja a lemezt, kicsit tanácstalan és nagyon szenved. Megértjük és helyeseljük is a film sikerét — a napi bírálatok minden magyar filmet úgy ünnepelnek, mint új állomást a filmgyártás fejlődésében; a *Halálos tavasz* komolyabb film annál, hogy ilyen kétesértékű elismeréssel emlékezzünk meg róla — mindenesetre biztató jel a film felé. Van egyetlen jelenete, amikor a hősnő táncol és sorra leveti ruháit s a szoba egyik díszé, a kitömött mókus üvegszemében a reflexszek úgy csillannak meg, mintha a mókus mosolyogna; finomságban és gyöngédségben ehhez a jelenethez hasonlót csak a nagy francia filmekben találunk.

Viktória királynő kora: a leghálásabb témák egyike a film számára. A viktóriánus korról — a Balaklavától a Gunga Din-ig — izgalmasabbnál izgalmasabb filmek készültek: a kor és a birodalom elég nagy volt hozzá, hogy teret adjon ezeknek a kalandoknak, vagy a korba képzelt kalandoknak. — A *Viktória királynő* című filmben tulajdonképpen nincs kaland és nincs izgalom olyan értelemben, ahogyan ezt filmről szólva megszoktuk. Inkább az alakítások nemessége és a rendezés ízléses irodalmisága, amit kiemelhetünk a filmből. Viktória királynő alakítója, Anna Neagle, kiváló színésznő, de az az érzésünk, hogy ebben a szerepben egyetlen. A fiatal királynő bájossága és uralkodói lényé teljesen hibátlan, de az idős királynő-császárnő alakja mintha nem

egyezne ezzel az alakkal teljesen. Egy merev aszkéta ez, és csaknem hihetetlen, hogy ugyanez a színész ezt az élettörést meg tudja mutatni így, hogy ne törésnek érezzük, hanem az élete természetes alakulásának. Albert herceg szerepében a német Wollbrook (a Strogoff Mihály Wohlbrückje?) hercegi és daliás megjelenés. Csak a mi érzésünk, vagy valóban szándéka volt a filmnek megmutatni, hogy ez a két nagy-szerű ember azért tudta rendben tartani a rábízott óriási birodalmat, mert csaknem a fizikai lehetőségeken túlemelkedve tudták rendben tartani rájuk bízott saját életüket? . . . Inkább olyasmi ez, hogy mi, akik ezt látjuk, tudjuk, hogy Viktóriának és Albertnek ilyeneknek kellett lenniök; de a szereplőknek bármilyen tökéletes alakítása sem lehet elég tökéletes, hogy a Viktóriává és Albertté magasodott Viktóriát és Albertet állítsa elénk. A film végén a színes jelenetek nem eléggé filmszerűek, inkább állóképszerűek, de szépek és nagyon hatásosak.

Az egzotikus filmeknek rendszerint sikerük van, kaland, izgalom bőven akad bennük. Egzotikumra van fölépítve a **Gunga Din** is, és első felében annyira tökéletes, hogy nem tudunk mást mondani róla: igazi film. Hőse tulajdonképpen nem is Gunga Din, a bengáli vízfordó fiú, akinek egyetlen vágya, hogy katona lehessen az angol hadseregben, hanem három gyarmati őrmester, Viktória királynő három skót katonája: Victor Mac Laglen, Douglas Fairbanks és Cary Grant. Kedvencünk lehetne mind a három, remek sivatagi katonák, s amit verekedésben csinálnak, ahhoz foghatót filmben még nem láttunk; s a verekedésük brutalitása is el van véve azzal a férfias humorral, ahogyan csinálják; viszont a tömegjelenetekben a harcok és csatározások annyira izgalmasak, hogy az ágyúk pusztításai, a sebesülések, az ölés rémségei eltűnnek ebben az izgalomban. Néhány helyen éppen a hatásra törekvés, az izgalomnak végsőkig kiaknázása, amit ellene vethetünk a filmnek, ami hibákba sodorja a rendezőt. Gunga Din tudósérüléssel fölkúszik a toronyba, olyan fizikai mutatóványt végez, ami épkezláb tornásznak is becsületére válna: és kúszik valami öt percen át, annyira nyilvánvalóan azzal a szándékkal, hogy idegeket feszítsen — hogy mosolyognunk kell már rajta. Viszont, ahol nagyon jól van megcsinálva ez az idegek feszültségére való építés, ahol nagyon jók a filmjelenetek is, mint például a korbácsolás, a kobra kígyók, vagy a sötétben a néma templom felé vonuló zarándokok jelenete, ezek a jelenetek gyöngébb idegzetűeknek egyáltalán nem valók. A film beállítása különben: a királynő katonáinak küzdelme a hindu gyilkosokkal, a hindu pogányokkal. Egyik jelenete mulatságosan ötletes annyira, hogy harsog és tapsol a nézőtér, a másik jelenete lélegzetállítóan feszült, hogy hangtalan visszafojtottsággal fogadjuk, majd kísértetiesen megdöbbenő, hogy a hideg fut hátunkon végig. Ha mint történés nem is, mint *film* feltétlenül mindenütt hiteles, és sehol sem középszerű, még hibáiban, túlzásaiban sem középszerű a Gunga Din.

Soós László

K É P Z Ó M Ű V É S Z E T

KIÁLLÍTÁSOK

Néhány héten át a Louvre és a Luxembourg-múzeum levegőjére emlékeztető áramlás keringett a jólismert Nagymező-utcai falak közt, gróf Almásy-Teleky Éva művészeti intézetében. A közönség egy kiállítást láthatott, amelynek plakátján és katalógusán ezt olvashatta: Francia művészeti alkotások magyar magántulajdonból. A szerényen és szürken hangzó cím után a járatlan érdeklődő persze távolról sem sejtette, hogy a kiállításon mi vár rá. Csakugyan francia alkotások fogadták, de kiktől valók és milyenek! Mindjárt az első teremben egész sora oly neveknek, akik a modern művészet fejlődéstörténetének, máig tartó menetének a világ minden művészeti iskoláján emlegetett nagyságai. Lépten-nyomon oly mesterek, akik franciák voltak, mások nem akartak és nem is tudtak volna lenni, de a jelentőségük egyetemes. Kezdeményezéseik példája, felszabadító és termékenyítő hatásuk a mult század elejétől, mint valami körbefutó Golf-áram érintette az európai festészetet.

A kiállítás a különböző magántulajdonban szétszórva található műtárgyakat foglalta artisztikusan elrendezett, könnyen áttekinthető egységbe. Utóbbi időkben a magánkézben lévő „francia állomány” csökkent ugyan, nem egy gyűjtőtől gazdasági vagy egyéb okból másfelé származott, külföldre került. Amit azonban ezen a seregszemlén sikerült összehozni, az így is imponáló gazdagság volt, méltóan reprezentálta a francia művészetet és a magyar gyűjtőket. A kiállításon csak a művészi értékesség fokozatairól lehetett szó, mert egyébként minden darab érték volt. Sok alkotás pedig egyenesen oly természetű, amelyet bármelyik vezető európai és tengerentúli közgyűjtemény örömmel sorozna féltve őrzött remekei közé.

Képek, rajzok, kis szobrok mellett iparművészeti tárgyak, köztük egy kétszázéves, nemes falkárpit, barokk- és empire-stílusú bútorok, ötvösmunkák vettek részt a francia izlésnek, szellemnek és szépségnek ebben az együttesében. A legrégebbi darab egy Madonna-szobor volt, még a későgót időkből. A kiállítás uralkodó részét s természetesen fénypontját az a kép- és rajzanyag jelentette, amely a mult század elején a klasszikus formaeszményeket újraélt Ingres-től kezdve a romantikán, Daumier realizmusán, a barbizoniakon, az impresszionista fényfestőkön, a postimpreszionistákon át az Ecole de Paris mai veretű stílusáig adott izelítőket a francia festészetből. Ezen az anyagon belül, a száz laphól álló Majovszky-féle vízfestmény- és rajzgyűjtemény úgy az egyes darabok kiválóságát, mint az egésznek határozott jellemét tekintve, valóban páratlan érték-ként helyezkedett el a kiállításon. Csak példaként említjük, hogy a nagyhírű, csodálatos Delacroix-akvarell („Vihartól megriadt ló”) és Manet nem-

kevésbé csodálatos Utcai barrikádharc-a is köztük van. Az olajfestmények között mint rendkívüli érték tűnt fel Chassériau kompozíciója (A trójai nők), Delacroix Arab tábora, Ingres Fürdő nője, Corot Női arcképe (Mme Gambey), Daubigny Vízparti tája, Courbet tengeri képe, Manet Öngyilkosa, két Renoir (Madárdalt hallgató leány, Beszélgető fiatal pár), három Monet-tájkép, Pissarro, Sisley tájképe, egy Gauguin (Horgászok).

A műveken és mestereken keresztül a kiállítás azokat is jellemezte, akik ezeket az alkotásokat megszerették, otthonukhoz kapcsolták. A műgyűjtés terén ebből oly tény világlik ki, amelyet — bármennyire nem tetszik az ilyesmi az Univer sul-nak és társainak — nyugodtan lehet hozzáírni a magyar kultúrfölnyhez. A gyűjtők között is azonban külön lapra tartozik a pár éve elhalt Majovszky Pál. Nemszak azért a magasrendű hozzáértésért, egész életén át tartó lobogásért, amellyel gyűjteményét céltudatosan, nehézségeket nem ismerve, nálunk szinte úttörő szerepben kiépítette, hanem azért a gesztusért, amellyel azt egy napon, az öt jellemző halk módon nemzetének, a Szépművészeti Múzeumnak ajándékozta. A kiállítás rendezője Petrovics Elek, védnöke a budapesti francia követ volt.

Az a művészcsoport, amely a „Majális“ festőjének fénylő nevét viseli címerében, a Szinyei Merse Pál Társaság jubiláris dátumhoz érkezett. Húsz éve, hogy megalakult, kevéssel azután, hogy a sárosi magyar föld zsenije a Szinyeiek szállásbirtokán, Jernyén elköltözött az élők sorából, miután előbb még látnia kellett a kommun csőcselékuralmát és az összetört ország szörnyű romjait. A húsz év alatt a társaság a művészi életben, az alkotó munka és a fiatal tehetségek ösztönzése terén oly szerepet töltött be, amely mindenkép méltó volt a nevében képviselt eszmei, művészeterkölcsei tőkéhez. Amikor megalakult, még Rippl-Rónai s az egyre új horizontok felé kutató Vaszary is ott volt vezető tagjai között, de két évtized múltán, ma is ugyanaz mondható el róla, mint annakidején: az élő magyar művészet legkülönb szintjét képviseli. Ezt a rangot, a kezdeti jelentőséget azzal sikerült megtartania, hogy amíg egyfelől őrizte, konzerválta a Szinyei nevével jelképezhető művészi értékeket: másfelől megvolt benne a képesség a megújulásra, a friss tehetségek meglátására, kereteinek bővítésére a világháború utáni törekvések jegyében.

A jubiláris alkalomból a Nemzeti Szalonban rendezett kiállításon a Szinyei Társaság majdnem valamennyi művésztagja résztvett, élükön azokkal a mesterekkel, Csók Istvánnal, Koszta Józseffel, Iványi-Grünwald Bélával, akik a társaság „legidősebbjei“, de színikölte ményeiken ma is ott van művészetük töretlensége, az alkotóerő örökfiatalsága. Egy ragyogó színerejű, bravuros virágcsendélet Vaszary Jánosra, egy temperamentumosan festett, derült tájkép Thorma Jánosra emlékeztetett. Rudnay „mélymagyar“ művészetének remeklése volt egy kis dunántúli tájkép. Az újabb törekvésű mestereket, Egy Józsefet, Aba-Novák Vilmost, Szőnyi Istvánt, Bernáth Aurélt jellemző és dúsértékű művek képviselték. Fényes Adolf,

Réti István, Glatz Oszkár, Szüle Péter, Berény Róbert, Molnár C. Pál és a társaság többi tagjai is, Mikola András, Horthy Béla, Kernstock Károly, Vass Elemér, Kandó László, báró Hatvany Ferenc, Vidovszky Béla méltó munkákkal vettek részt a jubiláris tárlaton. A szobrász-kiállítók: Medgyessy Ferenc, Sidló Ferenc, Pátzay Pál, Kisfaludi-Strobl Zsigmond, Beck Ö. Fülöp, néhai Szentgyörgyi István, Lux Elek.

Az Andrassy-úti régi Műcsarnokban nyílt meg „A magyar művészetért“ akció kiállítása. Abban a helyzetben, amelybe a mai idők során kerültek a művészek: túlzás nélkül a tizenkettedik órában történt közbelépésnek nevezhető ez a mozgalom. Vezércikkek és szónoklatok szép szavai helyett végre reális formát öltött vele a művészek megsegítésének gondolata, ami az igazi értékek esetében nem is segítség, mert hisz a művásárló, amikor „segít“, egyszersmind tulajdonhoz jut. Nemcsak ad, hanem kap s ilyenkor nem éppen ő az, aki a többet adta és a kevesebbet kapta.

Horthy Miklós Kormányzó Úr feleségének tündöklő alakja magasodik e mozgalom fölé. Az ő messzire hangzó szava adott országos nyilvánosságot és nyomatékot annak a figyelmeztetésnek, hogy a művészetekkel szemben mindenkinek, de elsősorban a vagyonnak kötelezettségei vannak s ha a művészek helyzete továbbra is olyan marad, amilyenek a „szociográfiai“ adatok mutatják: ezzel maga a művészet is, szellemi kultúránk szerves s a nagyvilág, Európa felé régóta versenyképes része veszélybe jut. Az ő cselekvő fellépésének köszönhető, hogy a mozgalom nem morzsolódott el a szokásos jótékony-teák parkettjén, hanem már a kiállítás megnyitása előtt százezer pengőt túlhaladó összeggel oly eredményt hozott, amely a mai körülmények között rendkívüli.

Hogy az akció az érdekeltek frontján milyen hullámozást idézett elő: arra jellemző, hogy a zsűrinek négyezer kép és szobor torlódó tömegét kellett átvizsgálni. Miután fejenként legfeljebb három művet lehetett beküldeni, könnyű kiszámítani, hogy művészi címen ezernél jóval többen jelentkeztek. A szám elgondolkoztató, pedig a kiállításra nem minden művész jelentkezett. A zsűri a négyezereből csak hatszáz képet és szobrot fogadhatott el.

A kiállítás a különböző törekvésekhez és évjáratokhoz tartozó művészekkel, a mesteri nevek egész sorával, általában a „nemzeti tárlatok“ benyomását keltette. Kétségtelen, hogy maga a probléma, a műpártolás, a leromlott művásárlás fellendítése egyetlen ily kiállításra nem oldható meg, de az akcióval oly hatalmas erejű s példamutató lépés történt, amely a Kormányzóné iránt az egész művész-társadalmat s a művészet minden barátját legmélyebb hálára kötelezi.

Dömötör István

A NAPKELET minden közleményeért írja felel.

A szerkesztésért és kiadásért felelős: KÁLLAY MIKLÓS.

Stephaneum nyomda, Budapest. Felelős: ifj. Kohl Ferenc.

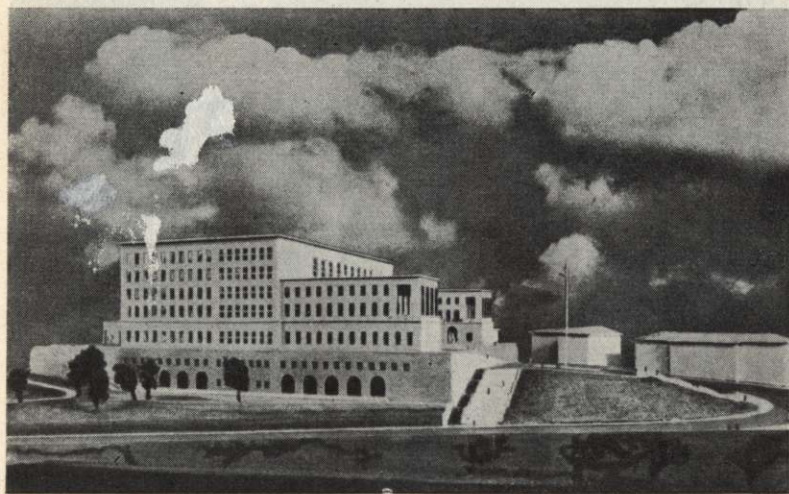
Diadalm olasz Afrikában

Trieste: Piazza Oberdan

Trieste: Piazza Malta

Trieste: Egyetem

A Mussolini-fórum

A Via del Impero

Tengerész-otthon Chiavariban

Littoria : Kormányzósági épület

A NAPKELET íróinak új könyvei:

Halasy Nagy József: MAGYAR ÖNISMERET.

Mindenkit érdeklő könyv, a kiváló magyar filozófus-tanár a bölselet elfogulatlan eszközeivel boncolja benne a magyarság életkérdéseit. Könyvében a nagyhírű szerző a magyart a magyarhoz vezeti el. A magyarság mélyreható lélekrajza ez a könyv, mindenkinek szóló mű. *Kötte P 4-80.*

Joó Tibor: A MAGYAR NEMZETESZME.

Nagyon időszerű könyv. Megérteti az olvasóval, hogy mit jelent ez a szó: «nemzet» ma és mit jelentett a múltban. A könyv különösen a mai nemzedék számára becses, hiszen a magyar nemzeteszmet egy kor sem igyekezett annyira megismerni és oldalról értelmezni, mint a mai. *Kötte P 6.—.*

Kállay Miklós: BÁTHORY ISTVÁN.

A kitűnő szerző egyik legérdekesebb magyar élet regényes rajzát adja népszerű regényében és érdekesítő mese keretében, nemes írói eszközökkel viszi el olvasóit a XVI. század izgalmas eseményei közé. *Kötte P 9-50*

Molnár Kata: A FÖLDALATTI FOLYÓ.

Folytatása annak a regényciklusnak, amelynek első része, «Egy lélek készülődik», mely benyomást tett s végleg megalapozta a kivételes tehetségű írónő irodalmi pozícióját. Ebben az új kötetben a hősnő már mint nagy lány fejlődik tovább, a családi védelemből kilépve, ismerkedik az élettel. *Kötte P 7.—.*

Rónay György: MAI FRANCIA KÖLTÖK.

Kosztolányi Dezső híres külföldi antológiája óta az első kísérlet egy mai irodalom költői eredményeinek magyar tolmácsolására. Rónay György munkája hézagpótló, értékes, igen sikerült költői cselekedet. *Fűzve P 3-60.*

Soós László: KORMORÁN.

Az első magyar repülőregény. Hőse Holborn Róbert nem találja, amit keres. Beáll repülőnek, az első repülések izgalmai, a katonai repülők különböző jellemképei teszik ezt a részt mozgalmassá. Megkapó erejű háborús képek, táborozás, egy repülőharc közben Róbert rátalál önmagára. *Kötte P 11-60.*

Sötér István: FELLEGGÁRÁS.

Sötér Istvánra sokan felfigyeltek már. De még a beavatottak előtt is meglepetést keltett Sötér első regénye: valahogy ilyen művet vártak tőle, mint a *Felleggárás*, azonban a beteljesülés mégis meglepetés volt, nem próbálkozása, hanem megérkezése egy tehetséges írónak. *Kötte P 5-20.*

Majthényi György: A KÉZ BESZÉL.

A gyakorlati chiromantia kézikönyve, amely komoly alapossággal vezeti olvasóit a kéz vonalainak rejtélyes labirintusán át az emberi lélek mélyeibe. Nem jóslóni tanít, de a magunk megismerésére. *Kötte P 5.—.*

Szinnyei Ferenc: NOVELLA- ÉS REGÉNYIRODALMUNK A BACH-KORSZAKBAN.

A neves tudós hatalmas irodalomtörténeti összefoglalása a Bach-korszak magyar szépprózájáról. *Fűzve P 8.—.*

Thurzó Gábor: AZ ADÓSSÁG.

A fiatal író könyve nem mindennapi témát dolgoz fel: a családi élet, a szenvedélyes, minden erővel szembehelyezkedő testvéri szeretet hatalmas regénye ez a munka. Oszinte, kíméletlen ösztönök örvényeit feltáró regény és lekötő olvasmány Thurzó Gábor új regénye. *Kötte P 7-80.*

DIJTALANUL

kapja mindenki egy évig a

NAPKELETET

amely megújított formájában, gazdag tartalmával, eleven, harcos szellemével

a legkitűnőbb és legmagyarabb folyóirat,

ha

legalább öt új előfizetőt szerez,

ami annál könnyebb, mert a NAPKELET nemcsak a legjobb, hanem

a legolcsóbb folyóirat is.

Előfizetési ára egy évre, 12 illusztrált számra

csak 12 pengő.